

T.C.
Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

**I. DÜNYA SAVAŞI VE MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ SAVAŞ ESİRLERİNİN
SORGULANMASI İLE İLGİLİ
“ÜSERÂ VE MÜLTECİ İSTİCVÂBÂTI HAKKINDA MUHTIRA“
ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU
VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(1914-1922)**

Sinan BABACAN

Yüksek Lisans Tezi

Çorum 2015

**I. DÜNYA SAVAŞI VE MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİ SAVAŞ ESİRLERİNİN
SORGULANMASI İLE İLGİLİ
“ÜSERÂ VE MÜLTECİ İSTİCVÂBÂTI HAKKINDA MUHTIRA“
ADLI ESERİN TRANSKRİPSİYONU
VE DEĞERLENDİRİLMESİ
(1914-1922**

Sinan BABACAN

Hitit Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof Dr. Mehmet ÇANLI

Çorum 2015

KABUL VE ONAY

Sinan BABACAN tarafından hazırlanan “I. Dünya Savaşı Milli Mücadele Döneminde Savaş Esirlerinin Sorgulanması İle İlgili Erkan-ı Harbiye Mektebi Müdürü Miralay Sedat Bey”in Yazdığı “Üsera ve Mülteci İsticvabatı Hakkında Muhtıra” Adlı Eserinin Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 12 Haziran 2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Mustafa EKİNCİKLİ (Başkan)

İmza

Prof. Dr. Mehmet ÇANLI (Danışman)

İmza

Yrd. Doç. Dr. Mustafa BAKAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (.../...../2015)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....Sinan Babacan.....

İmzası

....

ÖZET

BABACAN, Sinan. I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele Dönemi Savaş Esirlerinin Sorgulanması ile İlgili Üsera ve Mülteci İsticvâbâtı Hakkında Muhtıra Adlı Eserin Değerlendirilmesi (1914-18922), Yüksek Lisans Tezi, Çorum, 2015

Bu çalışmada esir kavramının tanımı ve uluslararası hukuktaki yerini ortaya koymaya çalıştık. Bununla birlikte Miralay Sedat Bey'in hazırladığı kitapçığı Latin harflerine transkripsiyonunu yaparak, kitapçığın kalıcılığını sağladık.

Konu ile ilgili dönemin bütün nizamname, talimname ve anlaşmaları taranarak öncelikle esir kavramının tanımı ve uluslararası hukuktaki yerini tespit etmeye çalıştık. Kitapçığı Latin harflerine çevirdikten sonra genel bir değerlendirmesini yaptık.

Anahtar Kavramlar: Esir, Mülteci, Milli mücadele, I. Dünya savaşı, Miralay (Albay) Sedat Bey.

ABSTRACT

BABACAN, Sinan. First World War and the National Struggle Period of Prisoners of War Interrogation of prisoners and refugees with the questioning of his work on Evaluation Memorandum. (1912- 1922),Master Degree, Çorum, 2015

Purpose of this study is to present meaning of captive's concept and its place in international law. At the same time we provide permanence of this book for translating.

Primarily, we tried to identify captive's concept and its place in international law while analyzing regulations, ordinance and agreements of that term's subject. Afterwards we translated the book of colonel Mr.Sedat to Latin alphabet and made evaluation for the book.

Keywords: Captive, Refugees, National struggle, World war I, Colonel Mr. Sedat.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ÖNSÖZ	iv
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

MODERN ÇAĞLARDA ESİR VE ESİRLİK HUKUKUNUN GELİŞMESİ

1.1. Uluslararası Antlaşmalarda Esirin Statüsü	7
2.2 .Antlaşmalarda, Talimatname ve İtilafnamelerde Esirin Statüsü	10

II. BÖLÜM

ESİRLERİN SORGULANMASI

2.1. Esirlerin Sorgulanması İle İlgili Muhtıra Kitapçığının Transkripsiyonu	14
2.2. Muhtıra Kitapçığının Değerlendirilmesi	35
SONUÇ	39
BİBLİYOGRAFYA	41
EKLER	43

ÖNSÖZ

I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele dönemi savaş esirlerinin sorgulanması ile ilgili üsera ve mülteci isticvâbâtı hakkında muhtıra adlı eserin değerlendirilmesi (1914-18922) adlı bu çalışma, Erkan-ı Harbiye Mektebi Müdürü Miralay Sedat Bey tarafından savaş dönemindeki bilgi ve tecrübe birikimleri sonucunda yazılmış olan "Üsera ve Mülteci İsticvâbâtı Hakkında Muhtıra" isimli kitapçığın transkripsiyonudur.

Bu kitapçığın transkripsiyon ve değerlendirilmesinden önce, giriş kısmında esir ve esirlik kelimelerinin terminolojisi üzerinde durduk. Aynı zamanda bu kavramların, modern zamanlara kadar tarihsel sürecini inceledik. Çalışmamızı iki ana başlık altında topladık. Birinci Bölümde, Modern çağlarda esir ve hukukunun gelişmesi başlığı altında, esir ve mülteciliğin antlaşmalarda, talimatnamelerde ve itilaf namelerdeki yerini tespit etmeye çalıştık. İkinci Bölümde, Sedat Bey'in kitapçığının transkripsiyonu verdik. Bunun ile birlikte kitapçığın değerlendirilmesini yaptık. Metinde okuyamadığımız kelimelerin yanına ... ? soru işareti koyduk.

Çalışmam esnasında başından sonuna kadar bana maddi ve manevi katkılarını eksik etmeyen başta hocam Sayın Prof. Dr. Mehmet ÇANLI'ya şükranlarımı borç bilirim.

Sinan BABACAN
ÇORUM 2015

GİRİŞ

Esir ve esirlik kavramı geçmişten, günümüze kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Esirlik kavramını anlayabilmek için öncelikle esirin etimolojik ve hukuki tanımı bilmemiz gerekmektedir.

Esir kelimesi, Arapça'dan Türkçe'ye geçmiş bir kelimedir. Çoğulu "Üsera"dır. Yunanlılar da "Doulos", Romalılar'da "Servus"¹ olarak kullanılmaktadır. Eski Türkler'de "Bulun", "Tutgun"² ve "Tutmak"³ olarak geçmektedir. Esir kelimesi ile birlikte aynı anlama gelen bazı kelimeler de bulunmaktadır. Köle,⁴ tutsak, cariyeye, kul, abid, memlük ve rikk⁵ kelimeleri gibi.

Hukuki anlamdaki tanımlara baktığımızda esir : Tutsak, savaşta düşman eline düşen kul, köle, bende, düşkün, mübtela, düçar⁶ gibi anlamlara gelmektedir.

Savaş esiri kavramını yukarıdaki tanımlardan daha farklıdır. Üzerinde duracağımız tanım da bu olacaktır. Savaş esiri hakkında birçok tanım yapılmış ise de, detaylı tanımı uluslararası antlaşmalarda yapılmıştır. Uluslararası metinlerde "Prisoner Of War", (İng.) "Prisonnier de Captif" (Fr.) şeklinde kullanılan, savaş esiri kelimesi : Savaş kurallarına göre geçici olarak galip düşmanın esiri sayılan düşman devletin asker ve vatandaşı olarak tanımlanmıştır.⁷

Genelkurmay'ın hazırladığı İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğünde Savaşa Esiri: Milletlerarası antlaşmalardaki istisnai durumlar dışında savaştan kuvvetlerin, karşılıklı birbirlerinden aldıkları ve enterne ettikleri kimseler olarak

---

¹ Hasan Malay, **Çağlar Boyu Kölelik**, Ankara, 1990, s.13

² Reşat Genç, **Karahanlı Devlet Teşkilatı**, Ankara, 1981, s.311

³ Bahattin Ögel, **Türklerde Devlet Anlayışı (13.yy. Sonlarına Kadar)**, Ankara, 1982, s.164

⁴ "Kölelik Maddesi", **Türk Ansiklopedisi**, C.22, Ankara, 1975, s.273-275

⁵ Coşkun Üçok-Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, 5. Baskı, Ankara, 1985, s.77

⁶ Şemsettin Sami, **Kamus-ı Türki**, İstanbul, 1902, s.115

⁷ Şemsettin Sami, s. 115

tanımlanmıştır.⁸ Bu tanımında hiç bir ayırım yapılmamıştır. Diğer tanımlardan farklı olarak harp esiri, karşılıklı alınan kimseler şeklinde tanımlanmıştır.

Uluslararası sözleşmelerde savaş esiri tanımı hemen hemen aynıdır. 1907 La Haye Sözleşmesinde savaş esiri: meşru ve silahı alınmış bir düşman olarak kabul edilmiştir. Bu Sözleşmede esirler, kendilerini esir eden kişinin esiri olmaktan çıkartılarak düşman devletin esiri sayılmış ve harp esiri kavramının içine siviller de eklenmiştir.⁹ 1929 ve 1949 Cenevre Sözleşmelerinde bu tanım, aynen tekrarlanmıştır. Ancak bazı eklemeler yapılmıştır.¹⁰ Sözleşmelerde savaş esiri sayılacak kişiler şu şekilde sıralanmıştır.

1. Savaş kanunlarının hukuk ve görevleri yalnız orduya ait olmayıp, aşağıdaki şartları içeren milis askerler ile gönüllü kıtalar dahil edilmiştir. Bunlar:

- a. Başlarında sorumlu bir kimse bulunmak,
  - b. Uzaktan ve sabit seçilebilir ayırıcı işaretlerin bulunması,
  - c. Açıkça silah taşımaları,
  - d. Hareketlerinde savaş kanunlarına ve kurallarına uymaları, milis ve gönüllülerden oluşan bir kuvvet, ordunun bir kısmını oluşturulabilir.
2. Düşman tarafından işgal olunmayan arazideki vatandaşların düşmanın yaklaşması üzerine silaha sarılan ve açıkça silah taşıyan kişilerde savaşçı sayılırdı.
3. Savaşan tarafların silahlı kuvvetleri, savaşan ve savaşmayanlardan oluşabilir. Esir edildiklerinde, her iki grup da esir işlemi görürler.

1949 Cenevre Sözleşmesinde, savaş esirlerini hükmünde tutan devletçe tanınmış bir hükümet veya idareye tabiiyet iddiasında bulunan silahlı kuvvetler mensupları, askeri uçakların sivil personeli, silahlı kuvvetlerin hizmetinde çalışan diğer sivil

---

⁸ İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, Genelkurmay Yayınları, Ankara, 1971, s.482

⁹ Muzaffer Kıran, **Harp Esirleri**, Ankara, 1958, s.75

¹⁰ 1929 Cenevre Sözleşmesi, **Düster III. Tertip**, C.12, Ankara, 1931; Türkiye bu Sözleşmeyi 26 Mart 1931'de kabul etmiştir. Resmi Gazetede yayın tarihi 07.04.1931/1768; 1949 Cenevre Sözleşmesi, **Düster III.Tertip**, C.32, Ankara, 1953

personel, ticaret filolarının mürettebatı ve sivil havacılık mürettebatı da savaş esiri tanımının içine dahil edilmiştir.¹¹

Savaş esirinin tanımı uluslararası sözleşmelerin yanında itilafname ve talimatlarda da görülmektedir. İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında esirlerin iadesi konusunda yapılan bir itilafname de, savaş esiri şu şekilde tanımlanmaktadır. Savaş esiri, yalnız asker esirleri ifade ederken, esir tabiri hem askeri esirleri hem de sivil tutukluları ifade etmektedir.¹²

Esir kelimesinin tanımını yaptıktan sonra şimdi de esirliğin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi üzerinde durmaya çalışalım. Esirlik, insanlar birlikte yaşamaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. İlk çağlarda topluluklar, diğer toplumları düşman olarak görmektedirler. Bu düşünce tarzı, yakın tarihe kadar geçerliliğini koruyacaktır. Esirlik, kuvvetlinin zayıfa hükmetmesinden doğmuştur.¹³ Savaşta teslim olan veya zorla teslim alınan esir, ilk zamanlarda öldürülürdü. Öldürülmeyen esir ise, köle haline getirilirdi. Esir ile köle kavramları yakın döneme kadar aynı anlamda kullanılmıştır.

Esir ve köleliğin varlığı Asurlular'da, Hammurabi Kanunnamesinde, Perslerde, Dicle-Fırat Medeniyetlerinde ve Mısır'da da görülmektedir.¹⁴ İbraniler'de de esir ve köleliğin varlığı bilinmektedir.¹⁵

İnsan topluluklarının, kendi toplumundan olmayanlarının köle olarak yaratıldığı inancı, eski Yunan ve Roma'da da bulunmaktadır. Roma'da esir veya köle, savaşlarda alınabileceği gibi korsanlık ve eşkıyalık ile de alınabilirdi. Ele geçirilen esirler, fidye karşılığı serbest bırakılırdı. Fidyeye karşılığı kurtulamayan esir, köle haline getirilirdi. Roma'ya düşman olmayan ülkelerin esirleri, savaş dışında köle haline getirilmiyordu. Savaşlarda alınan esirler, savaş alanında komutanın vereceği kararla ya askerler arasında pay edilir, ya devlet payına ayrılır, ya da satılırdı. Roma'nın ilk dönemlerinde

---

¹¹ 1949 Cenevre Sözleşmesi, Bap I, Madde 4 (Harp esirleriyle ilgili sözleşme)

¹² **Üsera-yı harbiye İle Sivil Üseraya Dair İngiltere İle Hükümet-i Osmaniye Beyninde Mün'akid İtilafname**, İstanbul, H.1334 (1917), s.4

¹³ Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.II, İstanbul, 1983, s.300

¹⁴ “Kölelik Maddesi », **Türk Ansiklopedisi**, C.22, Ankara, 1975, s.273

¹⁵ Pakalın, II, s.300; Malay, s.313

esirler öldürülürdü. Daha sonra esirlerden ekonomik yarar sağlanabileceği görüşü ağırlık kazanarak öldürülmekten vazgeçilmiştir.¹⁶

Hiç bir hukuki hakka sahip olmayan esir, köle haline getirilerek çeşitli işlerde çalıştırılırdı. Eski Yunan ve Roma'da köleler, ağır işlerde çalıştırıldığı gibi tarım alanlarında, ev hizmetlerinde, madenlerde, arenalarda ve ticaret işlerinde çalıştırılmıştır. Devlet mülkiyetinde olan kölelerden ise, askerlikte faydalanıldığı görülmektedir.

Hıristiyanlık, esirlik ve köleliğe karşı çıkmamıştır. Hatta Roma'daki esir ve köleliği kabul ettiği bilinmektedir. Hıristiyanlık öğretisi, kölelerin itaatsizliği hakkında bir kaç düzenlemeden, efendilerin kölelere haklarını vermeleri gerektiğinden başka bir şey belirtmemiştir. Ruhban mesleğine giren köleler, üç yıl süresince sahiplerinden istenilmemek şartıyla azad edilebilirdi. Hatta kilise, köle kullanıyordu.¹⁷

Eski Türkler de esirliğin veya köleliğin varlığı bilinmektedir. Kölelik, savaşta düşülen bir durum olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda satış yoluyla da köleliğe düşülmektedir. Savaşta esir alan bir askere, hakan tarafından bir bardak şarap verilip esiri kendisine hediye edilirdi.¹⁸ Hun ve Göktürkler, Çinlilerden esir aldıkları kişileri köle olarak ziraat işlerinde çalıştırdıkları bilinmektedir. Aynı zamanda Çinli köleler, el işlerinde çalıştırılırdı. Çin'de de, Türk kölelerinin çalıştırıldığı bilinmektedir. Göktürk yazıtlarında belirtildiği gibi Çin'e giden Türkler, köle oluyordu. Köle olan Türkler, ziraat işlerinde çalıştırıldığına dair Çin kaynakları yazmaktadır.¹⁹ Eski Türklerde, savaşta elde edilen esirler, Roma'da olduğu gibi devlet kölesi yani devşirme haline getirilerek savaşlarda kullanılırdı.²⁰ Devşirme usulü İslam dönemi Türklerde de görülecektir.

İslam öncesi Araplarda da esirlik ve kölelik vardı. Kölelik kurumunun, Bizans'tan alındığı bilinmektedir. İslam ile birlikte bu kurum, aynen kalmış ve bazı değişiklikler ile yakın döneme kadar devam etmiştir. İslam'ın ilk dönemlerindeki

---

¹⁶ "Kölelik Maddesi", **Türk Ans.**, C.22, s.274; Özcan Karadeniz, **Roma Hukuku**, Ankara, 1977, s.133

¹⁷ Malay, s.133-149; Pakalın, II, "Kölelik Maddesi", s.301

¹⁸ Üçok-Mumcu, s. 16

¹⁹ Ögel, s.166, 167

²⁰ Ögel, s.356

diplomasisinin önemli amaç ve faaliyetlerinden biri, savaşta esir düşenleri kurtarmaktır.²¹ Bu amaçla birçok heyetler gönderilmiştir. Cahiliye ve İslam döneminde mübadele ve fidye ödeyerek esirleri kurtarmak amacıyla karşılıklı elçiler gönderildiği bilinmektedir. Özellikle Abbasiler ile Bizanslılar arasında bu amaçla birçok kez elçiler gönderilmiştir.

Yukarıda esir tanımında da belirttiğimiz gibi İslam, Müslüman olmayanları kafir telakki ettiğinden dolayı kafirleri, Müslümanların kullanmalarına izin vermiştir. İslam hukukuna göre esir, savaşta alınabileceği gibi şekavet yolu ile de alınabilirdi. Ancak esir, öldürülemezdi.²² Yine İslam Hukukuna göre Müslüman bir kimsenin hangi şartlar altında olursa olsun esir alınıp köle yapılmaz. Bu durum, Hz. Ömer döneminde yasaklanmıştır.²³ İslam, Roma'da olduğu gibi ana babanın, çocuklarını satmasını yasaklamıştır. Yine borç yüzünden kişilerin köle yapılmasını da yasaklamıştır.

İslam, esirlerden köle haline getirilenlere iyi davranılmasına, iyi bakılmasına ve kölelerin azad edilmesine önem vermiştir. İslam'da kölelerin azad edilmesinin sevap olduğu ile ilgili birçok hadis mevcuttur.²⁴

İslam dönemi Türkler de, esir ve köle konusunda İslam hukukunu benimsemişlerdir. İslam hukukunda olmayan devşirme usulü, eski Türkler de ve Roma'da olduğu gibi Müslüman Türklerde de görülür. Esir ve kölelik hakkında diğer durumlar hemen hemen Roma Hukuku ile aynıdır. Örneğin Selçukluların 1071'de Malazgirt Savaşında, esir aldığı "Romanos Diogenes"e iyi davrandığı ve fidye karşılığında serbest bıraktıkları bilinmektedir.²⁵

Osmanlı Devletinde de esir, savaş dışında eşkıyalık ile de elde edilebilirdi. Esirler, anlaşmalar ile takas edilir, ya da fidye karşılığı serbest bırakılırdı. Bu iki şart yapılmadığı takdirde esir, köle haline getirilirdi. Çok nadir olarak da şartsız olarak

---

²¹ Ali Rıza Temel, **Harp mi Sulh mu İslamda Dış Politika ve Diplomasi**, İstanbul, 1988, s.221, 222

²² Ömer Nasuhi Bilmen, **Hukuk-ı İslamiye ve İstilah-ı Fıkhiye Kamusu**, C.III, İstanbul, 1968, s.400

²³ "Abid Maddesi", **İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1980, s.111

²⁴ "Tutsak Maddesi", **Türk Ansiklopedisi**, C.32, s.36

²⁵ Mehmet Altay Köymen, **Alparslan ve Zamanı**, Ankara, 1983; Ali Sevim, **Malazgirt Meydan Savaşı**, Ankara, 1971; Semavi Eyice, **IV.Romanos Diogenes**, Ankara, 1971

serbest bırakılırdı. Bırakılanlar genelde çocuk ve ihtiyarlardı. Osmanlı Devletinde köle haline getirilen esirler, geçmişte olduğu gibi alınıp satılırdı. Aynı zamanda her türlü işlerde çalıştırılırdı. Bu sistem ya da köle ticareti Osmanlı Devletinde loncalaşmış bir yapıya sahiptir. Devlet, bu sistemden vergisi almaktadır.²⁶

Savaşta alınan esirler, askerler arasında pay edilirdi. Devlet ise kendi payına düşen pençik'ten (beşte bir) hak alırdı. Devletin payına düşen esirler, İslamlaştırılarak devlet hizmetinde kullanılırdı. Devşirme usulü denilen bu sisteme, 14.yy'ın ikinci yarısında başlanmış ve 18. yy.'ın sonlarına kadar devam etmiştir.²⁷

Osmanlılar da görülen başka bir esir alma olayı da kaçırmadır. İmparatorluğun serhat vilayetlerindeki akıncılar ve korsanlar, kaçırma yoluyla esir almışlardır.²⁸ Bu durum, genellikle ticari amaçla yapılmakla birlikte düşmana karşı yıldırma hareketi olarak da değerlendirilebilir. Diğer taraftan Osmanlı'nın hâkimiyetini kabul etmiş krallıkların insanları, cizye ödememek veya Osmanlı'nın gazabına uğramamak için çocuklarını ve çok az da olsa kadınlarını esir veya köle olarak verdikleri bilinmektedir.

Kölelik 20.yy'ın ilk çeyreğinde bütün ülkelerde kaldırılmasına rağmen, esirliğin kaldırılması hiç düşünülmemiştir. Esirlik, belli şartlara bağlanmıştır. Esirlerin durumlarının düzeltilmesi konusunda bir takım milletlerarası düzenlemelere gidilmiştir. Esir ile ilgili tanımları ve esirliği tarihi geçmişi hakkında bu kısa açıklamadan sonra, şimdi de modern çağlar da ya da Uluslararası hukuktaki yerini tespit etmeye çalışacağız.

---

²⁶ Pakalın, I, s.552-555, Esirci, Esirci Emini, Esirciler Kethüdası, Esirciler Şeyhi, Esir Tüccarı maddeleri

²⁷ Üçok-Mumcu, s. 200, 201

²⁸ Ertuğrul Önalp, "Cervantes'in Türkler Tarafından Esir Alınışı ve Esaretinin Eserlerine Yansıması", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi**, Ankara, Ocak 1992, Sayı 3, s.297-321

I. BÖLÜM

MODERN ÇAĞLARDA ESİR VE ESİRLİK HUKUKUNUN GELİŞMESİ

1.1. Uluslararası Antlaşmalarda Esirin Statüsü

Yukarıda da esirin tanımlarında ve tarihi geçmişinde belirttiğimiz gibi esir, fidyeye karşılığı ve anlaşmalarla kurtarılamazlar ise köle haline getirilirdi. Kişinin esiri veya kölesi olurdu. Bu durum 20. yy'ın başlarına kadar devam etmiştir. 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren savaş kuralları hakkında bazı düzenlemelere gidilmiştir. Esirlerin durumları ile ilgili çalışmalar, 1859'daki Salfarino Savaşı'ndan sonra olmuştur. Bu çalışmalar, aynı zamanda Kızılhaç teşkilatının kurulmasıyla yakından ilgilidir.

1859 Salfarino Savaşını gören Henry Dunan, savaş izlenimlerini "Bir Salfarino Hatırası" adlı eserinde dile getirmiştir. Eserinde, çeşitli milletlere mensup teknik adamlardan oluşacak bir heyet vasıtasıyla uluslararası özelliğe sahip ve ilerde Avrupa'da oluşturulacak sivil toplum örgütleri veya dernekler için uygulanacak bazı kurallar ile savaşlarda yaralı veya esir düşecek askerlere yardım edilmesi temennisinde bulunmuştur.

Salfarino Savaşı'ndan sonra İtalya hastanelerini ziyaret eden Dr.Loui Apya, bu konuda Dunan'a yardımcı olmayı taahhüt etti. Cenevre Cemiyet-i Hayriye Reisi Gustov Mavanya ise, "Bir Salfarino Hatırası"nda ortaya konulan meseleye, savaşan ordulara bir de gönüllü hasta bakıcı heyetinin eklenmesini cemiyetin, 6 Şubat 1863'teki toplantısında alınmasını Dunan'a teklif etti. Bunun üzerine İsviçre ordu kumandanı General Dofor, Gustov ve Dunan ile birlikte iki doktordan oluşan beş kişilik heyet oluşturulmasını teklif etti ve kabul edildi.

Ekim 1863'de oluşturulan bu heyet, uluslararası komite adını alacaktır. Orduların sıhhiyesine yardım etmek üzere gönüllü hasta bakıcı heyeti teşkiline ve uzman kişilerden oluşacak hükümet temsilcilerinin de katılmasıyla bir konferans toplanmasına karar verdi. Verilen karar üzerine 26-29 Ekim 1863'de toplanan konferansa, 16 Avrupa devletinden 36 temsilci katıldı. Konferans da yukarıdaki kararlar, uluslararası bir

niteliğe kavuşturuldu. Yaralıların tarafsızlığı ilkesiyle memurlar ve sıhhi personelin korunmasını temin etmek üzere de Kızılhaç kuruldu.²⁹

Kızılhaç'ın aracılığıyla 22 Ağustos 1864'te uluslararası Cenevre Sözleşmesi imzalandı. Buna göre üç yıl içinde Avrupa devletleri, bu Sözleşmeyi onayladılar. 1864 Cenevre Sözleşmesi: Savaş zamanında yaralıların durumlarının iyileştirilmesi ile ilgilidir. Bu Sözleşme ile, yaralı ve hasta askerleri tedavi eden bütün kuruluşların, personelleri ile birlikte dokunulmazlığı sağlanarak, saldırıya uğramaları ve yok edilmeleri önleniyordu. Taraf tutmaksızın bütün askerlerin bu kurumlara kabulü ve tedavisi öngörülmüyordu. Yaralılara yardım eden siviller ve sözleşme kapsamına giren kişiler, Kızılhaç işaretini taşıması kararlaştırılmıştır.³⁰

Bu Sözleşme (1864), 1906'da II. Cenevre Sözleşmesi ile değiştirilip, genişletilmiştir. 1899 ve 1907 La Haye sözleşmeleri ile Cenevre Sözleşmelerinin hükümleri deniz savaşlarına da uygulanmıştır.

Kızılhaç'ın teşebbüsüyle 1929'da toplanan konferansta, 1906 tarihli Cenevre Sözleşmesi değiştirilerek bazı maddeler eklenmiştir.³¹ Sözleşmeye savaş esirlerine yapılacak muameleler, hasta ve yaralıların durumlarının düzeltilmesi ile ilgili maddeler konulmuştur. Bu Sözleşme, 27 Temmuz 1929'da III. Cenevre Sözleşmesi olarak imzalanmıştır.³² Savaş esirlerinin korunmasını sağlayan ve konusu 1907 La Haye Sözleşmesi'nde de ele alınan bu sözleşme, savaşan devletlerin esirlere insancıl davranmasını, haklarında bilgi vermesini ve tarafsız ülke temsilcilerinin esir kamplarını ziyaret etmelerine imkan sağlamaktadır. Bunun yanında esirlere yeterli besin ve gerektiğinde ilaç verilmesi hükmü getirilmiştir. Esirlerin verebilecekleri en az bilgiden fazlasını elde etmek için esirlere baskı yapılmasını yasaklanmıştır.

---

²⁹ T.C. Hilal-i ahmer Merkez-i umumisi Tarafından 1339 Hilal-i ahmer Meclis-i umumisine Takdim Edilen (1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor, İstanbul, H.1339, s.281-285

³⁰ Kızılay'ın 1929 Senesine Ait Merkez-i umumi İcraat Raporu, İstanbul, 1930, s.66, 67

³¹ Kızılay 1929 Senesine Ait Merkez-i umumi İcraat Raporu, İstanbul, 1930, s.66; Bu konferansa, Türkiye'yi temsilen Kızılay İkinci Reisi Trabzon Milletvekili Hasan Bey katılmıştır.

³² Düstur III. Tertip, C.12, Ankara, 1931, s.316

Bu hükümler, II. Dünya Savaşına kadar geçerliliğini korudu. Savaşlarda genelde bazı devletler, bu ilkelere uymamışlardır. Bunun üzerine Kızılhaç'ın öncülüğünde 20-23 Ağustos 1948'de Stockholm'de bir konferans toplandı. Konferans da var olan hükümlere, ekler yapıldı ve bu hükümlerin maddeler halinde toplanması kararlaştırıldı. Sonunda IV.Cenevre Sözleşmesi olarak yapılacak olan bu sözleşmeler dizisi 12 Ağustos 1949'da Cenevre'de kabul edildi.³³ Bu sözleşme, dört ayrı sözleşmeden oluşmaktadır. Bu Sözleşme, 1864'ten beri yapılan Cenevre ve La Haye sözleşmelerinin yerine geçmiştir. 1949'da Cenevre'de şu sözleşmeler kabul edilmiştir:

1. Savaş Durumundaki Silahlı Kuvvetlerin Yaralı ve Hastalarının Durumlarının İyileştirilmesi İçin Yapılan Sözleşme,
2. Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Yaralı, Hasta ve Kazazedelerinin Durumlarının İyileştirilmesi İçin Yapılan Sözleşme,
3. Savaş Esirlerine Yapılacak Muameleler Konusunda Yapılan Sözleşme,
4. Savaş Zamanında Sivillerin Korunması Konusunda Yapılan Sözleşmedir.

Yapılan bu sözleşmeler, diğer sözleşmelerden farklı değildir. Savaş süresince uygulamalardaki eksiklik, savaş sonrası hükümlerin tekrar ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Sözleşme, savaşan bir devletin yetki alanına giren kişilerin korunmasıyla ilgili ayrıntılı hükümler içermektedir. Bununla, her hangi bir nedenle kişi ya da grupların göçe zorlanmasını, rehin alınmasını, kişi onurunu inciten davranışları, işkenceyi, toplu cezalandırma ve misillemeyi, haklı bir neden olmaksızın mala zarar verilmesini, ırk, din, milliyet ayırımı ve siyasi nedenlerle farklı muamele yapılması yasaklanmıştır.

Bu sözleşmelerin hükümleri halen geçerli olup, Türkiye bu sözleşmeyi 1953'de kabul etmiştir.³⁴ Bu sözleşmeye baktığımızda esir, eskiden olduğu gibi kişinin esiri olmaktan çıkartılmış, devletler hukuku statüsündeki yerini kazanmıştır.

---

³³ **Düster III. Tertip**, C.34, s.183...

³⁴ **Düster III. Tertip**, C.34, s.183, Kanunun kabul tarihi 21 Ocak 1953, Resmi Gazete de yayını 30 Ocak 1953, Sayı 8322, Kanun No:6020

2.2. Antlaşmalarda, Talimatname ve İtilafnamelerde Esirin Statüsü

Esirler ile ilgili uluslararası sözleşmelerin yanında devletlerin esirler ile ilgili bir takım talimatlar da yayınladığı görülmektedir. Örneğin Osmanlı Devletinin, I.Dünya Savaşı esirlerine uygulanacak kuralları H.1331 (1915)'de "Üsera Hakkında Talimatname"³⁵ adı altında yayınlamıştır. Milli Mücadele döneminin başlarında bu talimatnamenin kuralları uygulanırken, H.1339 (1923)'de yeni bir "Üsera Talimatname"si³⁶ yayınlanmıştır.

Devletler arasında yapılan ve esirlerin durumları ve mübadelesi hakkında da bir takım itilafnameler yayınlanmıştır. Örneğin 27.11.1917 Tarihinde "Üsera-yı harbiye İle Sivil Üsera'ya Dair İngiltere Hükümeti İle Hükümet-i Osmaniye Beyninde Mün'akid İtilafname" yapılmıştır.³⁷ Buna ek olarak yine 1917 tarihli "Osmanlı ve İngiliz Ordularına Mensub Hasta ve Mecruh Üsera-yı Harbiye'nin Mübadelesine Dair Şerait" adlı bir itilafname de bulunmaktadır.³⁸ Fransız ve Osmanlı esirleri konusunda da bu itilafnamenin hükümleri geçerli olmuştur. Sivil esirlerin mübadelesine dair İngiltere ile yapılan İtilafname'nin birinci eki'nin 7.maddesinde bu konu ele alınmıştır. Buna göre Osmanlı ve Fransızlardaki mevkuf esirlerin ülkelerine iadesi hakkında İngiltere ile Osmanlı arasında yapılan itilafnameyi eğer Fransa talep ederse, Osmanlı Devleti bunu kabul edecekti.³⁹

Rusya ile I.Dünya Savaşı esirlerinin mübadelesi, Milli Mücadele döneminde yapılmıştır. 16 Mart 1921 tarihli Moskova Antlaşmasıyla birlikte 28 Mart 1921'de "Türkiye ile Rusya arasında Mün'akid Üsera Mukavelesi" yapılmıştır.⁴⁰

---

³⁵ **Üsera Hakkında Talimatname**, İstanbul, H.1331 (1915), Matbaa-ı askeriye, Süleymaniye

³⁶ **Üsera Talimatnamesi**, İzmir (Bornova), H.1339 (1923)

³⁷ **Üsera-yı harbiye İle Sivil Üseraya Dair İngiltere Hükümeti .....**

³⁸ **Osmanlı ve İngiliz Ordularına Mensub Hasta ve Mecruh Üsera-yı harbiyenin Mübadelesine Dair Şerait**, İstanbul, H.1334 (1917), Matbaa-ı Askeriye

³⁹ **Üsera-yı harbiye İle Sivil Üseraya Dair İngiltere .....** s.21

⁴⁰ **Düster III. Tertip**, C.4, Ankara, (21 Temmuz 1921 Tarihinde Kanun No:142 ile kabul edilmiştir.

Türk-Yunan esirlerin mübadelesi, Lozan Konferansı'nın görüşmeleri devam ederken, 30 Kanun-ı sani 1923'de imzalanan "Sivil Mevkufinin İadesiyle Harb Esirlerinin Mübadelesine Dair Türk-Yunan İtilafnamesi" ne göre yapılmıştır.

Devletlerarasında Mondros Mütarekesi ile başlayan antlaşmalarda, esirler ile ilgili konular ele alınmıştır. Bu antlaşmalarda, esirler ile ilgili işler, mübadele komisyonları veya tali komisyonlara havale edilmiştir. Örneğin;

Türkiye, ilk defa Ermenistan ile 02.12.1920'de Gümrü Antlaşmasını imzalamıştır.⁴¹ Antlaşmaya göre Ermenistan, taahhütlerini yerine getirdikten sonra esir iadesine başlanacaktı. Esir iadesini tali komisyon yapacaktı. (Madde 17).

27 Şubat 1921 Tarihinde İngiltere ile Ankara Hükümeti arasında yapılan Londra Sulh Konferansında, esirler gündeme getirilmiştir.⁴² Türkiye, çeşitli sebeplerden dolayı esir takasını kabul etmemiştir.

Türkiye'nin yapmış olduğu antlaşmalardan biri de Rusya ile yapılan Moskova Antlaşmasıdır. (16 Mart 1921).⁴³ Moskova Antlaşmasında, savaş esirleri ve sivillerin iadesinin üç ay zarfında yapılacağı ve iadenin şartları özel bir mukavele ile tespit edileceği karara bağlanmıştı. (Madde 13)⁴⁴

Diğer bir antlaşma da Gürcistan ile yapılan Kars Antlaşmasıdır (13 Ekim 1921).⁴⁵ Antlaşmada, esirlerin iadesi konusunda genel affın ilan edilmesiyle birlikte, 1918-1920 yılları savaş mültecileri hakkında özel bir itilafnamenin yapılması taahhüt edilmektedir. Bunun yanında esirler, iki ay zarfında iade edilecekti. (Madde 14, 15, 16)

---

⁴¹ Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge), C.I, Ankara,1985, s.527

⁴² Atatürk'ün Milli Dış Politikası..., I, s.43, 44

⁴³ Düstur III. Tertip), C.2, s.102

⁴⁴ Moskova Antlaşmasına ek olarak 28 Mart 1921'de Türkiye ile Rusya Arasında Mün'akid Üsera Mukavelesi olarak yapılmıştır.

⁴⁵ Atatürk'ün Milli Dış Politikası..., I, s.575

Fransa ile yapılan Ankara Antlaşmasında da (20 Ekim 1921) esirler konusu ele alınmıştır.⁴⁶ Antlaşma ile esirler, karşılıklı serbest bırakılacaktı. Bunun yanında genel af çıkarılacaktı. (Madde 2, 5)

Son olarak da Türkiye, Lozan Barış Antlaşmasını imzalamıştır. Lozan Barış Antlaşmasında esirler konusu tekrar ele alınmıştır. Özellikle Türk-Yunan esirlerinin mübadelesi ele alınmıştır. Ancak Lozan Barış Konferansının görüşmeleri devam ederken, 30 Kanun-ı sani 1923'de esirler konusunda Yunanistan ile itilafname imzalanmıştır.

---

⁴⁶ **Düster III. Tertip**, C.2, s.152

II. BÖLÜM

ESİRLERİN SORGULANMASI

2.1. Esirlerin Sorgulanması İle İlgili Muhtıra Kitapçığının Transkripsiyonu

Harb-i umûmiden Alınan Ma'lûmât ve tecâribden

8

Üserâ ve Mülteci İsticvabâtı Hakkında Muhtıra

Erkân-ı harbiye Mektebi Matba'ası

1338

Mukaddime

Harb-i umûmide muhtelif cebhelerde bilâ-inkıtâ' iki buçuk sene devam eden fırka kumandanlığım hengâmında üserâ ve mülteci isticvâbâtına dâ'ir gerek mâ-fevk makâmından verilen emir ve ta'limâtlar gerek fırkaca ittihâz edilen usuller ile ahiren intişâr eden âsâr askeriye-i ecnebiyeden iktibâs edilen bazı ma'lûmâtı ihtivâ eden bu küçük kitab istihbarât zâbitânı için faydalı bir rehber olabilir.

Bu muhtıraya esas olan notlarımı vesâ'iki, müdürîyet mu'âvini Erkân-ı harbiye Kıdemli Yüzbaşısı Celal ve Müdürîyet Yaveri Yüzbaşısı Veli Beyler, Tertîb ve tasnif ederek risâlenin neşrine te'mîn etmişlerdir. Kendilerine beyân-ı teşekkürât ederim.

Erkân-ı harbiye Mektebi Müdürü

Miralay Sedad

Orijinal Sayfa No: 1

Üserâ ve Mülteci İsticvâbâtı Hakkında Muhtıra

1. Mevâd-ı umûmiye

Üserâ ve mülteci isticvâbâtı, hüsn-ı sûretle icrâ ve idâre edildiği takdirde ale'l-ekser düşman hakkında pek nâfi' ma'lûmât ve ser-rişteler te'mîn edebilir. Bilhassa mevzi' muhârebâtında elde edilen esir ve mültecilerin rütbesi ve seviyesi ne kadar aşağı olursa olsun bunların kemâl-i dikkatle ve tercihan râzı üzerinden isticvâblarından mühim netâyic istihsâl edilebilir.

Sûret-i umûmide, mülteciler fazla söz söylemeğe ma'lûmen nefer ve şagle, üserâ ise az söylemeğe ve sorulan suallere cevap vermekten imtinâ'a meyâldirler. Zekâ ve kâbiliyeti müsâ'it bazı esirlerin ise hilâf-ı hakikat cevablar vermeleri ve efkârı tenvîş ve tahrîfe çalışmaları vâki'dir.

Binâen aleyh üserâ ve mülteci isticvâbâtı, behemahal, en zeki zâbitlerin kemâl-ı i'tinâ ile icrâ ve idâre eylemesi ve hiçbir zaman esirin yalnız bir def'a ve ale'l-âde isticvâbı ile iktifâ edilmesi lâzımdır.

Mâhir istihbârât zâbitleri elinde her şeyi söylemeyecek

Orijinal Sayfa No: 2

esir pek enderdir. Esirden matlûb olan doğru ve etraflı ma'lûmât mümkün mertebe hüsn-ı mu'âmele ile istihsâli müracca'dır.

Gerek isticvâbları ve gerek bütün müddet-i esâretleri zarfında hüsn-ı mu'âmele gören esirler, hem seferin devamı esnâsında hemde hâzırın avdetinden sonra memleket lehine en kavî birer propaganda âmili olurlar.

2. Esir ve Mültecilerin Alınması Akabinde Yapılacak Mu'âmele ve İlk İsticvâbât

Esir alan küçük kıt'atın esiri derhal nereye göndereceği ve ilk isticvâbâtın nerede icrâ edileceği evvelce ta'yîn ve kusâta ? emir edilmelidir. (*) Esirler ve hatta ale'l-ekser

-----

(*) Her kıt'anın ayrı ayrı esiri isticvâb etmesi ve kendisine tâbi' ma'lûmâtı aldıktan sonra bir derece mâ-fevkı kıt'aya göndermesi câ'iz değildir. Esâsen herkesin lisân bilmesi ve her yerde tercüman bulunmaması maddeten buna mâni'dir. Bu usûl aynı zamanda izâ'a-ı vakti müceb olur. Ma'amâfiye esirlerin muhârebe meydanını görerek verecekleri ma'lûmât, geride her bir verecekleri ma'lûmâtdan daha kıymetdârdır. Bunun için arâzi ve vaz'iyet-i harbiyeye göre her kıt'anın aldığı esirleri ilk isticvâbât için nereye göndereceği evvelce ta'yîn edilmeli,

Orijinal Sayfa No: 3

mülteciler, ilk ele geçtikleri anda heman dâ'ima yorgun ve müte'yyic bir halde bulunurlar. Bundan başka, mümküneler hakkında garb-ı efkâr-ı umûmiyesinde asırlardan beri tevâli edib giden birçok yanlış zehâb ve i'tikâdâtın, harb esnâsında musanna' ve müretteb propagandalarla teşdîd ve tahrîk edildiğine ve bi'n-netice, esirin akâb-ı esâretinde her an sû'i malına ve ölüme intizâr edildiğine harb-ı umûmi esnâsında ara sıra tesâdüf edilmiştir.

Bu sûretle heyecan içinde ve şaşkın bir halde bulunan bir insandan hiçbir zaman, kâfi ve etraflı ma'lûmât almak mümkün olamaz.

Binâen aleyh bir esir veya mülteci elde edilir edilmez bidâyetde ilk isticvâb mahallinde kendisine sırasıyla ber-vech-i âti mu'âmele etmek lâzımdır:

a) Esirin üzeri ince aranmalı ve bulunacak resmi, hususi, matbu' ve gayri matbu', yazılı, yazısız ne kadar kağıt, mektûb, gazete, kitab vesâ'ire varsa alınmalıdır. Bu esnâda esirin parası, zî-kıymet eşyası, nişân ve madalyaları

(Mesâlâ tabur: Alay karargâhı veya tarassut mahalleri) kıt'a esiri derhal oraya göndermekle beraber istihbarât zâbitine telefonla ma'lûmât verilmeli ve mümâ ileyhim hemen buraya gelerek esiri muhârebe meydanını göstererek isticvâb edilmelidir.

Orijinal Sayfa No 4

Elbisesi vesâ'ire gibi şahsa ait şeylerin alınması hem hasbe'l-insaniye hemde esirden iyi ma'lûmât almak için kendisine sukûnet ve emniyet hissi elde edilmesi mecbûriyeti dolayısıyla câ'iz değildir. Ma'amâfiye parası evrâk-ı nakdiye veya çek halinde ise üzerinde mürekkebe veya eczâ ile yazılmış olup olmadığı tetkik edilmeli. Eşyası arasında saat veya madolyon kapakları açılınca, elbise ve serpuş astarları altında saklı bir şey bulunub bulunmadığı aranmalıdır. (Evrâkın sûret-i tetkiki için 3. Kısma mürâca'ât)

b) Esir, muhârebenin bir devrinde ele geçmiş ise kendisine derhal ve irâdesi üzerinde, muhârebenin icrâ ve idâresi nokta-i nazarından bilinmesi lâzım olan şeyler sorulmalıdır. (sınıfı, bölük, tabur, alay numarası, kıt'asının ve civar kıt'aların vaziyeti, istinâd ve ihtiyâtların piyade topçusu, bomba topları, humbara makinaları, makinalı tüfenkler, alev makinaları, vesâ'irenin yerleri, son muhârebelerin inkişâfı esnâsında aldıkları emirler, ale'l-umûm maksadları, yeni ta'arruzların, hücumların veya mudâfa'anın mutasavver olup olmadığı ... ve ilah gibi müsta'melen bilinmesi lâzım gelen husûsât) Esire arâzi hakkında ma'lûmât verilmeli, düşman mevâzı'ı ve kendisinin esir alındığı yer gösterilmeli ve buna nazaran kendisinden ma'lûmât istenilmelidir.

Orijinal Sayfa No: 5

c) muhârebenin sukûnetli edvârında ele geçmiş ise, bidâyetde, kıt'a numarası, kıt'asının vaz'iyeti, ahvâl-i dâhiliyesi, yakında bir ta'arruz tasvîri ve ale'l-umûm ta'arruz istihzârâtı mevcut olup olmadığını sormakla iktifa edilmelidir.

d) Bu muhtasar ma'lûmât elde edildikten sonra, esir veya mülteci istirahat ettirilmeli ve mümkünse i'tiyâdât-ı milliyesine muvâfık bazı şeyler içirilmelidir. Aynı zamanda müte'addid esirler elde edilmiş ise bunların ilk isticvâbâtı müte'âkib istirahatları esnâsında yekdiğeriyle muhâverelerine muttali' olmak mühimdir. (5. Kısım – a)

h) İlk isticvâbâtı müte'âkib esir veya mültecinin istirahat etmesi ve yemek esnasında, istihbarât zâbiti, esir veya mülteci üzerinde bulunan evrakı tetkik ve ilk isticvâbdaki ifâdesiyle mukâyese eylemelidir. Mukâyese neticesi görülecek tezatlar derhal not edilmeli ve tetkik esnâsında elde edilecek fazla ma'lûmât ve serrîşteler işarete olunmalıdır. (3. Kısım)

3. Esir ve Mülteciler Üzerinde Elde Edilecek Evrâkın Sûret-i tetkiki:

Gerek resmi ve matbu' evrâk (hüviyet varakası vesâ'ire) ve gerekse husûsi evrâkıdan evvel emirde 4. Kısımdaki su'allere

Orijinal Sayfa No: 6

cevab teşkil edebilecek mevâdın tetkiki lâzımdır. Bunları evvelce ihzâr edilen (5. Kısım k) su'al varakalarının mukâbil boş sayfalarına kurşun kalemiyle işaret etmek isticvâb esnasında te'kîd ve teyidini teshîl eder.

Bundan sonra düşman memleketi ve ordusu ahvâl ve vaziyet-i dâhiliyesi, düşman memleketinde tahşidât, sevkiyât, insan-ı cedîdenin silah altına celbi, depolar vesâir nukât-ı nazarından en ehemmiyetsiz satırları bile ihmâl eylemeyerek tetkik etmek lâzımdır.

Eczâ ile yazı yazılmış olması ihtimâline karşı boş kağıtlar ateşe gösterilmeli veya bi'l-küllîye tetkik olunmalıdır.

Bu evrâkın hatıra olarak alıkonulması kat'iyen ca'iz değildir. Behemahal en ufak teferru'ata kadar bir derece mâ-fevk istihbarât zâbitine göndermek lazımdır.

4. Esaslı İsticvâbât:

Üserâ üzerinde zuhûr eden evrâkın tetkîki, şayân-ı dikkat noktaların ve evrâk ile birlikte ifâde arasındaki tezatların tespitini ve mümkünse aralarındaki muhâverelerden bazı serriştelere elde edilmesinin müte'âkib – bu müddet zarfında istirahat edip iktisâb fevt ve sukûnet eyleyen- esir ve mültecinin veya esirlerin ve mültecilerin ayrı ayrı mufassal isticvâbına başlamalıdır. Vaz'iyet-i harbiye

Orijinal Sayfa No: 7

ve düşman ateşinin te'sîri müsâ'it oldukça bu isticvâbâtın da ilk isticvâbâtın icrâ eylediği yerde veyahut hiç olmazsa sûret-i umûmiyede cebheyi ve esirin alındığı mahali gören bir yerde icrâsı müraccahdır.

Burada evvelki isticvâbâtın noksanı ikmâl edildikten sonra suret-i umûmiyede mevâd-ı âtiye sorulmalıdır.

1. Künyesi:

- a) İsmi, pederinin ismi, mahal-ı velâdeti?
- b) Dini ve milleti? (İslam Hıristiyan, Musevi (Katolik, Ortodoks, Protestan)
- c) Evli mi, çocukları var mı, pederi, vâlidesi sağ mı, akrabaları var mı?
- d) Evvelce sanatı ne idi?
- e) Hangi lisanları bildiği, bildiği diğer lisanları nerede öğrendiği?
- f) Bölük, tabur, alay, firka, kolordusu?
- g) Rütbesi ve ne vakit terfi' ettiği, terfi'lerin tarz-ı icrâsı?

2. Sûret-i esâret:

- a) Mülteci ise sebep-i ilticâsı?
- b) Mahal-i ilticâsı, bu mahal-i intihâb etmesindeki sebep?
- c) Tutulmuş ise nerede, nasıl derdest edildiği?

- d) Esir olduğundan memnun mu?
- e) İltica etmek isteyen var mı, Niçin iltica etmiyorlar?

Orijinal Sayfa No: 8

3. Kuvvet ve nizâm-ı harb:

- a) Bölükte, taburda, alayda ... ilah kaç zâbit var?
- b) Bölük efrâd mevcutu ne kadardır?
- c) Hangi sınıf efrâtdandır?
- d) Ne vakitten beri bölükte bulunuyor?
- e) Efrâd sûret-i umûmiyede hangi din ve millettendir. Ve ne nispettedir?
- f) Bölüğü, taburu, alayı, fırkası, kolordusu ne vakit teşekkül etti? Eski teşkilattan mı yoksa hasbe'l-icâb yeni teşkîl edilmiş mi?
- g) Yeni ise sûret-i teşkîli?
- h) Yeni teşkilât var mı?
- ı) Taburlarda alaylarda fırkalarda M. T. Bomba, topçu, humbara topu ne kadar vardır?
- k) Hafif M. T. Bölüklerde kaç tanedir?
- l) Alaylarda, fırkalarda istihkâm ne kadardır?
- m) Daha başka teşkilât var mıdır?
- n) Muvakkaten verilmiş teşkilât var mıdır? (Proje götür ... ilah)

4. Mensûb Olduğu Kıt'âtın Vaz'u'l-ceş ve Civar Fırkalar Hakkında Ma'lûmât:

- a) Cepheye hangi alay, tabur, bölük vardır?
- b) İstinâdda, ihtiyâtda kaç takım, kaç bölük, kaç tabur ve alay vardır?
- c) Cephe mıntıkları sûret-i umûmide ne kadardır?

d) İhtiyât ve istinâtlar nerelerde bulunur?

Orijinal Sayfa No: 9

e) Bina' en aleyh derinliğine tertibât nasıldır?

f) Sağında, solunda hangi kıt'a vardır? (bölükten itibaren firkaya kadar)

g) Bölük, tabur, alay mıntıklarında kaçar M. T. Bomba topu, humbara topu vardır?

h) Bunların mevzileri sûret-i umûmiyede hangi hatlardadır?

i) Kıt'ât ne kadar müddet cephede kalır, tarz-ı tebdil nasıl olur?

k) Cepheden geriye alınan bölük, tabur, alay, firka ne kadar istirahat eder?

5. Topçu Hakkında Ma'lûmât:

l) Alay, firkada ne kadar top vardır. Ne cinstendir?

m) Tarassut mahalleri nerelerdedir?

n) Ağır toplar var mıdır?

o) Cephanesi sorulmalıdır?

p) Piyade topu vesâ'ir ufak çapta toplar var mıdır?

r) Tayyare topu mevcut mudur?

6. Tahkimât:

a) Siperleri derin midir takviyeli midir?

b) Mahal-i mahfûza mevcut mu?

c) Delhîz tarzında mahfuz mahal var mı?

d) Ne kadar derin ve ne malzeme ile yapılmıştır?

e) Siperler metin mi, yağmurdan müteessir oluyor mu?

f) Efrâtda kazma, kürek var mı?

- g) Uzun saplı kazma, kürek, balta mevcut mu?
- h) Kum torbası, kumlu muşamma' vesaire var mı?
- ı) Cephede ve cephe gerisindeki hatlarda tel örgüsü mevcut mu, kaç sıralıdır?

Yeşil seri 2 – 8

Orijinal Sayfa No: 10

- k) Bölüklerde ne kadar dehliz tarzında mahfûz mahal vardır?
- l) İlk hatlarda mı, geri geri hatlarda mıdır?
- m) Siperlerde kar ve yağmur suları için ne yapılmıştır?
- n) İçmek suyu nasıl tedarik ederler?
- o) Piyâde mazgalı mevcut mu?
- p) Kaç hat vardır, Ara siperleri yol mu?
- r) Siperler ne suretle işgal olunur, bölük dâhilinde birinci hatta ne kadar nöbetçi vardır?
- s) İlk hatlarda tarassut mahalleri var mıdır?

7. Muhâbere:

- a) Telefon, telgraf, güvercin postası ... ilah var mı?
- b) Bölüklere taburlara kadar telefon bulunur mu?
- c) Toprak telli, Helyosta mevcut mu?
- d) Dinleme postaları mevcut mu?
- e) Düdük, çan, ... ilah işaretler mevcut mu, Bu işaretleme neye delâlet eder?
- f) Tenvîr fişengi işaretleri ne kadar değiştirilir?
- g) Tayyâre ile kıt'âtın muhâberesi için ne gibi işaretler vardır?
- h) Tayyârelere birinci hattı göstermek için ne işaret kullanılabilir?

8. Lağım:

- a) Siperlerde lağım mevcut mu?
- b) Lağımcı efrât nereden geldi, kaç kişidir?
- c) Lağımlar nerede yapılır?
- d) Lağımlar ne vakit yapılmaya başlandı. Ne vakit bitebilir?
- e) Ne vakit patlatılacaktır?

Orijinal Sayfa No: 11

9. Ta'biye Makâsıdı ve Ta'aruz Emirleri:

- a) Ta'aruz edeceklerine dair bir emir var mı, buna dair bir şey işitmiş mi?
- b) Ta'aruz emirleri ne vakit verilir, birkaç gün evvel ta'aruz edecekleri bilinir mi?
- c) Ta'aruz ve müdâfa'a ta'limleri yapılıyor mu?
- d) Ta'aruz ve müdâfa'ada siperlerde ne gibi yerlerde toplu bulunurlar?
- e) Takviye kıt'âtı ve takviye bataryaları var mı?
- f) Baskınlara karşı ne gibi tedbirler kullanırlar?
- g) Baskınları nasıl yaparlar?
- h) Sisli havalarda ve geceleyin baskınlarımızı ihbâr için sûret-i umûmiye de ne gibi işâretler var, ne gibi tertibât ittihâz edilmiştir?

10. Ta'biye Makâsıdı Dâhilinde Tarafımızdan Bir Şey Emir Ediliyor mu?

11. Gaz Ta'aruz ve Mudâfa'ası:

- a) Gaz hücumuna dair hazırlık var mı?
- b) Şişeler ve mermiler nakil ediliyor mu?
- c) Nerde gaz hücumu yapılacak?

- d) Bizden gaz hücumu bekliyorlar mı?
- e) Gaz için maske vesâ'ireden başka siperler derûnunda ne gibi tertibât vardır?
- f) Gaz hücumu olduğunu ne ile kıt'âta ne ile haber verecekler?
- g) Gaz için ne teşkilatları vardır?
- h) Gaz maskeleri nasıl mu'âyene olunur ve nasıl tebdil edilir?

Orijinal Sayfa No: 12

12. Tank, Alev Tulumbası Vesâ'ir Terakkiyât-ı fenniye:

- a) Mevcut mu ve ne kadar vardır?
- b) Nerde kullanacaklar?
- c) Bunlar geride nerelerde bulunur?

13. Zâyi'ât:

- a) Geçmiş muhârebedeki zâyi'âtları ne kadardır?
- b) Yevmi ne kadar zâyi'ât oluyor?
- c) En ziyâde hangi mıntıkada zâyi'ât veriyorlar?
- d) Hangi silahımızdan daha ziyâde şikâyet ediyorlar?
- e) Yaralılar nereye götürülüyor?
- f) Yaralı yuvaları, sargı merkezleri, araba tevkif mahalleri, sıhhiye bölükleri, seyyar hastaneler nerelerdedir?
- g) Yaralı efrâtdan tekrar cebheye gelen oluyor mu?
- h) Kendi kendini yaralayan nefer var mı ve çok mu, niçin yaralıyorlar?

14. İkmâl Depoları:

- a) Yakında ikmâl efrâdı geldi mi, en son ikmâl ne vakit geldi, ne kadar?

- b) Bu ikmâl efrâdı hangi sınıf efrâtdandır?
- c) İkmâl nereden geliyor, geride ne gibi depo teşkilatı vardır. İkmâl efrâdı olan depolara mı uğruyor?
- d) Depolarda ne kadar müddet bulunuyor?
- e) Depolarda ta'lîm ve terbiyeye ehemmiyet veriliyor mu?
- f) Depolar neler yaptırıldı ve ne gibi dersler ... emirler ... nasihatlar veriyorlardı?

Orijinal Sayfa No: 13

- g) Depolarda ne kadar zâbit vardır. İhtiyât zâbit daha ziyâde mi?
- h) İkmâl efrâdı ne gibi vâsıtalarla sevk olunur?
- i) Efrât doğrudan doğruya taburlara mı alaylara mı firkalara mı geliyor, Kıt'ata tevzi' ve taksîm ne sûretle oluyor?

16. Vukû'ât-ı sâ'ire:

- a) Hangi cephelerde bulundu, hangi muhârebelere iştirâk etti?
- b) Yaralandı mı, veya esir oldu mu?
- c) Başka cepheden gelmişse nerden ve ne vâsıta ile ve kaç günde geldi?
- d) Şümendüfer yolculuğu kaç gün sürdü? Nerelerden geçti? Alayla fırkasıyla geliyor ise, alay ve fırkası kaç günde yeni cephede toplandı?
- e) Yollarda nerelerde iâşe edildi? Yollarda eziyet çekildi mi?
- f) Kendi fırkasından başka kıt'atda nakil ve sevk olunuyor mu idi?
- g) İstasyonlarda mühim olarak top, tank, tayyâre ... ilâh gördü mü?
- h) Vapurla gelmişlerse, vapurunda kaç kişi ve kaç zâbit vardı. Ne vapuru idi?
- i) Başka vapur var idiyse kaç tane idi?
- k) Nakliye vapurlarında kaç kişi var idi?

- l) En büyük kumandan kim idi ve hangi vapurda idi?
- m) Nakliye vapurları sefâin-i harbiyenin taht-ı himâyesinde mi idi?
- n) Hangi sefineler?
- o) Hangi limandan irtikâb olundu? Başka limanlardan da irtikâb oluyor mu idi?

Orijinal Sayfa No: 14

- p) Deniz iyi miydi? Denizde eziyet çekildi mi? Kaç günde gelindi?
- r) Vapurda sûret-i umûmide nelerden korkuyorlardı?
- s) Vapurlarda suret-i iâşe ve intizâm ne mertebede idi?

17. Silah ve Cebhâne:

- a) Ne tür silah vardır? Kasaturalı mı, süngülü mü?
- b) Neferlerin üzerinde ne kadar cebhâne vardır. Bu cebhâneyi nerede taşıyorlar?
- c) Bölükte ayrıca cebhâne var mı? Bu cebhâne nerededir?
- d) Taburda, alayda, fırkada cebhâne var mı? Miktârını biliyor mu?
- e) Cebhâneyi nasıl ikmâl ederler?
- f) Maktûllerin, mecrûhların cebhâne ve silahı ne olur?
- g) El bombası her neferde mevcut mu? Kaç tane?
- h) Tüfenk bombası?
- ı) Tenvîr tabancası?
- k) Fişenk, bomba cebhânelikleri siperler derûnunda var mı?
- l) Daha gerilerde nerelerde cebhânelikler vardır?
- m) Efrâtda çelik miğfer var mı?

18. Ahvâl-i sıhhiye:

- a) Sâri hastalık var mı? Hangi hastalık? telefât çok mu?
- b) Diğer hastalıklardan en ziyâde hangi hastalık vardır?
- c) Ölen, tebdîl-i havaya giden oluyor mu? Ne nispet de gidiyor?
- d) Ne gibi aşılar yapıldı?
- e) efrâtda

Orijinal Sayfa No: 15

temâruz etmek hâl mevcûd mu? Yalandan hasta olmak için ne gibi vâsıtaya mürâca'ât ediyorlar. Temâruz etmelerine sebep nedir?

- f) Taburlarda revir var mı? Kaç yataklı. Yataklar mevcut mu Revir nerededir?
- g) Bölüklerde kaç sıhhiye neferi vardır?
- h) Soğuklardan donan. (Sıcaklardan bayılan) var mı?
- ı) Donanlara yardım mahalleri mevcut mu?
- k) Donmaya karşı ne gibi tertîbât vardır?

19. İ'âşe:

- a) Günde kaç defa yemek verilir. Ne yemekleri?
- b) Et ekmek miktârı?
- c) Çay, kahve veriliyor mu?
- d) Haftada kaç defa husûsi yemek veriliyor? (Domuz eti, tatlı gibi)
- e) Tütün, şarap, revm ... ilâh veriliyor mu?
- f) Efrâdın üzerinde ne gibi yedik erzâk vardır? Ve kaç günlüktür?
- g) Erzâk ve ta'yinât nereden alıyorlar? Nerede yemeklerini pişiriyorlar?
- ı) Ne vakit nerde ve nasıl tevzi' ediyorlar?

- k) Suyu nereden tedârik ediyorlar? Nasıl ve vakit?
- l) Suyu ve yemeği müctemi'an ve mu'ayyen zamanda mı alıyorlar?
- m) Efrâd yemek ve içmekten memnun mu?
- n) En ziyâde hangi yemeği seviyorlar?
- o) En ziyâde hangi yemekten veriyorlar?
- p) Yemekler evvelce daha iyimi idi?
- r) Fena yemeklerden

Orijinal Sayfa No: 16

Şikâyet ettiler mi? Şikâyetleri dinlendi mi?

- s) Memleket dâhilinde hediye olarak yiyeceğine dâir bir şey geliyor mu?

20. Melbusât:

- a) Ayakkabı, şapka, elbise, kaput, çamaşır ... ilâh ne vakit verdiler?
- b) Bunların müddeti ne kadardır?
- c) Mevcudu çok mu?
- d) Elbisesizlikten şikâyet ediliyor mu?

21. Ma'âşât:

- a) Ne kadar ma'aş veriliyor?
- b) Muntazaman veriliyor mu?
- c) Bu para kâfi mi?
- d) Hamam ve çamaşır için ne yapıyorlar?

22. Me'zûniyet:

- a) İzin veriyorlar mı? Ve ne nisbetde?

- b) Bir nefere, bir zâbite senede ne kadar izin vardır?
- c) Şimdi bölüklerden kaç zâbit ve nefer izinlidir?
- d) İzinli giden efrât vaktinde avdet ediyor mu? Avdet etmeyen çok mu? Bunlara ne mu'âmele yapılıyor?
- e) İzinden gelenler kıt'alarına iltihaklarından memnun mu? Kendisi gitti mi? Ne vakit, ne gördü. Yine ne vakit izinli gidecektir?
- f) Memleket dâhilinde ne gibi şeyler duydu, Ucuzluk var mı?
- g) Mektub vesâ'ire yazan ve akrabasından geliyor mu, parası var mı?

Orijinal Sayfa No: 17

23. Ta'lim ve Terbiye:

- a) Bölüklerde, taburlarda ne gibi ta'limler yapıyorlar?
- b) Günde kaç saat ta'lim yapılıyor?
- c) Depolarda ta'lim gördüler mi? Ne kadar müddet depoda ta'lim gördüler?
- d) Son ta'limleri nelerdir?
- e) Ta'limler arasında son günlerde husûsi ta'limler yapıldı mı?
- f) Ta'limler teftiş edildi mi?
- g) Endaht ta'limleri yaptılar mı? Her nefer kaç mermi endaht etti?
- h) Muhârebe endahtları yapıldı mı? Ne gibi endahtlar idi?
- ı) El bombası atışları yapıldı mı? Her nefer kaç bomba attı?
- k) Cebhede endaht ta'limi yapılıyor mu?
- l) Tabur, alay, fırka, kolordu dâhilinde ne gibi ta'limler vardır?
- m) Bu ta'limgahlara kaç nefer gidiyor?
- n) Ta'limgahda ne kadar müddet kalıyor. Ne vakitten beri ta'limgahlara nefer gidiyor?

o) Kendisi hangi ta'limgaha gitti? Ne ta'limleri gördü?

p) Diğer ta'limgahlar hakkında ma'lûmâtı var mı?

24. Hizmet-i dâhiliye:

a) Nöbet hizmeti sûret-i ceryânı?

b) Silah tathîri?

c) Nöbet tebdîli zamanları?

d) Bölük de?

Yeşil seri 3 – 8

Orijinal Sayfa No: 18

Taburda nöbetçi zâbiti var mı?

e) Siperde zâbit, küçük zâbit devriyesi mevcut mu?

f) Keşif kolları ne vakit çıkarılır? Nerelere kadar gönderilir?

g) Keşif neferleri husûsi ta'lim ve terbiye edilir mi? Bu maksatla ayrı bir teşkilat var mı?

h) Efrât hizmet-i dâhiliyeden memnun mu?

25. Nakliye Kolları ve Vesâ'it-i nakliye:

a) Taburun ne kadar hayvanı var? Hayvanât iyi mi?

b) Hayvanât yevmi ne vazife görür?

c) Araba var mı?

d) Binek hayvanı mevcut mu? Kimlere mahsustur?

e) Nakliye kolları mevcut mu? Nerelerdedir?

f) Hayvanât gece gündüz muayyen bir mahalde mi bulunuyor?

26. Kumandanların İsimleri:

- a) Bölük zâbitanı, bölük kumandanı, tabur, alay, firka ... ilâh kumandanlarının isimleri nedir?
- b) Civar kıt'ât kumandanları?
- c) Cesur zâbitleri kimlerdir?
- d) En ziyâde hangi zâbiti severler? En ziyâde kimi sevmezler?

Orijinal Sayfa No: 19

27. Şâyi'ât ve Mesmu'ât:

- a) Memleket dâhilinde ihlâl var mı?
- b) Sulh isteniyor mu?
- c) Gazetelerde neler varmış?
- d) Şenlik olacak mı nerelerde?
- e) Efrât arasında ne gibi sözler oluyor?
- f) Yakında mahbus olanlar var mı? Neden mahbus oldular?
- g) Firarlar oluyor mu? Sebebi nedir? Firar çok mudur? Silahla mı firar ediyorlar?
- h) Divan-ı harb var mı? Alaylarda var mı?
- ı) İdam olunan var mı? Niçin idam olundu? İdam cezaları efrâtda ne gibi tesir bıraktı?

5. Doğru Ma'lûmât İstihsâlini Te'mîn İçin ve Ale'l-umûm İsticvâbâtta Nazar-ı dikkate Alınacak Husûsât:

- a) Esirlerin kendi aralarındaki muhâvereye ittilâ' husûlü bunların isticvâbı ile elde edilecek neticelerden daha mühim netâyiç te'mîn edebilir. Hiç olmazsa bu vâsıta ile esirlerin en ziyâde neleri saklamak istedikleri anlaşılır ve isticvâbât buna göre idâre olunur.

Bunun için en iyi çare esirlerin istirahat edecekleri mahallerde bunların göremeyeceği yerlerde toprak telefonu tarzında

Orijinal Sayfa No: 20

kuvvetli telefon makinaları bulunduraktır. Elde böyle malzeme mevcut değilse esirlerin lisânını kendi lisân maderzâdi gibi konuşabilen bazı zevâtı esir kıyâfetine sokarak aralarında bulundurmak (Harb-ı umûmide Kafkas Cebhesinde, Rus Müslümanlardan olup evvelce memleketimize iltica etmiş ve ordumuzda yetişmiş olan bir zâbitin bu suretle istihdâmı iyi neticeler te'min etmiştir. Yunanlılarla muhârebeye Girit veya Yanya ahâlisinden bazı ibdân (bayan esir) veya akıllı efrâdın aynı maksatla istihdâmı mümkündür.) Bi't-tabi' bu vazifede kullanılacak zevâta iktisâ edilecek elbisenin cebhemizdeki düşman kıt'âtı elbisesinin aynı olması ordu lehine tamamıyla esir mu'âmelesi edilmesi. Kendisiyle hiç Türkçe konuşulmaması, ara sıra nazar-ı dikkati celb etmeyecek kadar seri bir isticvâba çağırılıp işittiklerini haber vermesine imkan bırakılması gibi tedâbirin ittihazı lazımdır.

b) İstihbarât zâbiti hem esire sual sormak hem cevaplarını yazmaya meşgul olmamalıdır. İstihbarât zâbiti bütün zeka ve dimağını esire tevcih ederek ve esirin ahvâl-i ruhiye ve vaz'iyet-i ma'neviyesini temâdiyen göz önünde bulundurarak isticvâbı idâre edilmelidir. Esirin cevapları başka birisi tarafından seri'an not edilmelidir.

Orijinal Sayfa No: 21

c) Su'aller sıra ile sorulmamalıdır. Karışık ve esirin temâyülât ve ihtisâsâta muvâfik bir surette sorulmalıdır. Cevapsız kalan su'aller için bidâyetde ısrar edilmemeli, aynı sualler bilâhare başka su'aller arasında kasden tekrar edildiğini hissettirmemek şartıyla ve başkaca şekillerde tekrar edilmelidir.

Hiçbir su'ale ehemmiyet verir görünmemelidir. Ve her cevap bidâyetde kâfi 'ad edilmelidir. Ale'l-ekser bir su'ale "evet" veya "hayır" alınmak da hâiz-i ehemmiyettir. Ma'amafi tahsîli matlûb su'allerde olabilir. Bu halde aynı su'ali bilâhare ber-vech-i bâlâ başka bir şekilde tekrar etmek müraccahtır.

d) Esirin saklamış veya tahrîf etmek istediği noktalar işaret edilmeli her türlü tezatlarla fevku'l-âde ehemmiyet verilmeli ve bu tezatlar vakit vakit ortaya atılarak esirin

şaşırmasını ve ma'neviyâtını sarsılmasını te'min olunmalıdır. İlk ifade ile ikinci ifade arasındaki tezatlardan aynı suretle istifade edilebileceği gibi kendi aralarındaki muhâverelerle elde edilecek ma'lûmâtından (5. Kısım a.) bu hususta istifade etmek lazımdır.

e) Esirin ve çok şey görmüş ise yalnız bir defa isticvâb ile bütün su'alleri birden sormakla iktifâ

Orijinal Sayfa No: 22

eylemelidir. Bunlar birkaç defa isticvâb edilmeli ve her celsede bir evvelki celsedeki su'allerin bir kısmı da yeni su'allere karıştırılarak tekrar olunmalıdır.

f) İsticvâb idaresinde esirin cinsiyet, milliyet, mevki' ve terbiye-i ictimâ'îye, san'at ve akide-i siyâsiyesini nazar-ı dikkate almak müceb-i faydalıdır.

g) Esire rıfk-ı mülâyemetle mu'âmele etmek lazımdır. Bazı memleketler ordusunda mu'âmele şeklini alan isticvâblar memnu' olmasına rağmen ale'l-ekser bu suretle isticvâbların daha ziyâde semer bahş olunduğu harb-ı umûmide ordumuzda tecrübe edilmiştir.

(5. b) ye dikkat) Esirleri icbâr ve tehdîd en son mürâca'at edilecek vâsıtaadır. Bazı ordularda esirlerin yiyeceklerini tenkîs suretiyle icbârı tavsiye edilmekte ise de biz istihbarât zâbitlerinin zekisi bu gibi gayri meşru' veya nim meşru' vesâ'ite mürâca'ından kendisini müstagni kılabilceği kana'atindeyiz.

h) Esirlerden yalnız gördüklerini veya yaptıklarını sormakla iktifâ etmemelidir. Esirlerin mesmu'ât ve hissiyâtını bilmekde pek lazımdır. Ancak esnâ-yı isticvâbında fi'liyât, şuhûdât, mesmu'ât hissiyâtın tefrîkına da lazımdır.

Orijinal Sayfa No: 23

1) Esirlerin ifade vermesini teshîl için kendilerine haritalar (mümkünse kabartma harita) ile mu'âvenet etmelidir.

Beher yeri göstererek isticvâbda bile görülemeyen kısımlar ve geriler için aynı usul faydalıdır.

k) Mûte'addid esirler def'aten elde edilmiş ise behemahal vaktinde ictinâb için, bunların bir arada isticvâbı câ'iz olabilir. Ma'amâfi bunların içinde şayân-ı ehemmiyet olanlarının (mesâla zâbitler, küçük zâbitler) ve sunûf-ı muhtelifeye mensûb bulunanlarının ayrılması ve ayrı ayrı isticvâbı lazımdır. Münferiden isticvâb neticesinde yekdiğerini nâkıs ifâdelere rast gelinirse o zaman bir esirin muvâcehesinde diğeri tekrar isticvâb ederek evvelce verdiğı cevapları tekrar ettirmek ve bunu mûte'âkib birinci esire ikinci esirin ifadesi hakkında mûta'alasını sormak müceb faydalıdır.

l) İstihbarât zâbitleri hiçbir zaman yalnız akıllarına gelen su'alleri sormakla iktifâ etmemelidir. Elllerinde behemahal bir muhtıra bulunması ve hazırlanmış bir dimag ile isticvâba başlamaları lazımdır. Bu ketebe mûmâ ileyhim için vucûda getirilmiştir. Ma'amâfi her vaziyetinde başka su'aller ilavesi veya bir kısım su'allerden sarf-ı nazar edilmesi icâb edebilir.

Orijinal Sayfa No: 24

Tezatlara teşrih ve tafsîli icâb eden mevâd bervech-i bâlâ ayrıca yazılmalı ve hazırlatılmalıdır.

Su'allerin evvelce bir tarafı boş kağıtlara yazılması müntesihlerle teksîr edilmesi müceb-ı faydalıdır. Bu suretle hazırlanan su'al varakalarında tezatlara tafsîli icâb eden mevâdi şayân-ı dikkat husûsâtı kayıt etmek üzere bir mahali boş bırakılmalıdır.

6. Netâyicin Alakadârâna Tebliğı:

Üserâ isticvâbatı hiçbir zaman yalnız istihbarât zâbitlerini ve mûmâ ileyhin mensûb oldukları karargahları alakadar etmez. İsticvâbat netâyici ile kıt'ât müddetle alaka vardır.

Binaen aleyh istihbarât zâbitanı gerek ilk ve gerek esaslı isticvâbat neticelerinde elde edilen ma'lûmâtdan her vakaya ait ve faydalı olabilecek kısımları derhal doğrudan doğruya o kıt'aya bildirmeye mecburdur.

Mûmâ ileyhim isticvâbı ikmâl ve alakadar kıt'âta ma'lûmât i'tâ eyledikten sonra netice-i isticvâbatı zâbitâna bildirirler. Evrâkı suver-i sâ'ire ile aldıkları ve alacakları haberlerle mukâyese etmek üzere hıfz ederler.

Orijinal Sayfa No: 25

7. İsticvâbâtın Tedricen İkmâli:

İsticvâbât hakkında ber-vech-i bâlâ zikredilen esâsât bir alay (veya firka) dâhilinde esirin suret-i isticvâbını gösterir.

Fakat isticvâb hiç bir zaman bununla bitmez.

Bu işler yapıldıktan sonra üserâ hulâsa-ı isticvâbât ile beraber silsile-i merâtibe ri'âyaten mâ fevk makâmâta gönderilir. Ma fevk makâmâtda icâb eden su'alleri sorarak isticvâbâtı ikmâl eyler.

İsticvâb suret-i umûmiyede kolorduda hıtâm bulur. Nâdiren orduda devam edebilir.

Daha büyük makâmât için istihbârât netâyicinin mütala'âsı kifâyet eder.

2.2. Muhtıra Kitapçığının Değerlendirilmesi

Esirlerin sorgulanması, savaşın sonucu açısından önemlidir. Esirlerin sorgulanması, her zaman olmuştur. Bunun ile ilgili 1929 ve 1949 Cenevre Sözleşmelerinde bir takım hükümler getirilmiştir. Bu sözleşmelerde, esirlerden bilgi alınırken baskı yapılmaması dikkati çekmektedir.

I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde geçerliliğini sürdüren 1906 Cenevre ve 1907 La Haye Sözleşmelerinde sorgulamadan söz edilmemektedir. Bu dönemde esirlerin sorgulanmasıyla ilgili bir takım talimatların yayınlandığı görülmektedir. Bu talimatlardan biri de yukarıda transkripsiyonunu verdiğimiz, ecebi askeri talimatlarından da faydalanarak Erkan-ı Harbiye Mektebi Müdürü Miralay Sedat Bey, 1922'de "Üsera ve Mülteci İsticvabatı Hakkında Muhtıra" adlı kitapçıktır.

Bu kitapçığa göre, esir ve mültecilerin sorgulanmasında dikkat edilecek konuları şu şekilde özetleyebiliriz. Düşman hakkında bilgi almanın yollarından biri esir ve mültecilerin sorgulanmasıdır. Bunlardan bilgi alınabilmesi için kendilerine iyi davranılması gerekmektedir. İyi davranıldığında hem bilgi alınmasında kolaylık sağlanır, hem de ülkelerine geri döndüklerinde ülke lehine propaganda aracı olabilir. Esirlerin ve mültecilerin sorgulanması, genellikle istihbarat subayları tarafından yapılmaktadır. Sorgulama yapan subayların bazı özelliklere sahip olmalıdır. Bu özellikler:

- 1- Motivasyon,
- 2- Sabırlı ve nazik olmalı,
- 3- Güvenilir olmalı,
- 4- Tarafsız olmalı,
- 5- Uyanık olmalı,
- 6- Duygu ve davranışlarına hâkim olmalı,
- 7- Çevreye ve şartlara uyabilmeli,
- 8- Meselesinde sebatkar olmalı,

9- Görünüş ve davranışları görevine uygun düşmelidir.⁴⁷

Ele geçirilen Esir ve mülteciler, alındıklarında yorgun, heyecanlı ve şaşkın olurlar. Sağlıklı bilgi alınabilmesi için esirlerin bir süre dinlenmesi gerekir. Dinlendikten sonra sorgulamaya geçilir. Sorgulama iki şekilde yapılır.

1- Doğrudan sorgulama: Esir sorgulandığının farkındadır.

2- Dolaylı Sorgulama: Aldatma veya hileyle bilgi elde etmektir.

Osmanlı ordu kıtaları tarafından alınan esirlerin nereye gönderileceği ve nerede sorgulanacağı önceden belirlenirdi. Her kıta almış olduğu esirleri, sorgulayarak bir üst makama havale ederdi. Cepheden, kıta merkezine haber verilerek yabancı dil bilen istihbarat subayı çağırılırdı. İstihbarat subayı, esirlerin cephede çok yönlü olarak sorgulamasını yapardı. (Muhtıra 2.Bölüm)

Esirlerin cephede sorgulanmasında sağlıklı bir bilgi alınabilmesi için kendilerinin şahsi eşya ve paraları alınmayarak iyi muamele edilmesi gerekmektedir.⁴⁸ Kişisel eşya ve paralarının alınması, esirin haysiyetini kıracağından dolayı bu işleme başvurulmazdı.

Esir, eğer cephede ele geçirilmiş ise, cephe ile ilgili ve bağlı bulunduğu bölük ve alayın numarası sorulurdu. Düşman kuvvetinin durumu ve planları hakkında bilgi alınırdı. (Muhtıra 2. Bölüm B ve C Bentleri) Bilgi alındıktan sonra esirlere bir şeyler yedirilir, içirilir ve bundan sonra da istihbarat subayına bırakılırdı. (Muhtıra 2. Bölüm C Bendi)

Esirlerin kendi aralarında konuşmalarına dikkat edilirdi. Çünkü sorgulama sırasında esir yanlış bilgi vermiş olabileceğinden istirahatlarında konuşmaları dinlenerek, verdikleri bilgilerle karşılaştırma yapılarak sağlıklı bir bilgiye erişilirdi. Esirlerin kendi aralarındaki konuşmaları ya dinleyici cihazlarıyla, ya da esir kıyafetine sokulmuş kişiler tarafından tespit edilirdi. I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde Rus esirlerinden bilgi almak için Kafkas Müslümanlarından faydalanılırken,

---

⁴⁷ İstihbarât Sorgulaması, Ankara, 1986, s.4-13

⁴⁸ Kitapçık 2. Bölüm, A Bendi; (Bu hüküm 1929 ve 1949 Cenevre Sözleşmelerinde de görülür.)

Yunan esirlerinden ise Girit ve Yanya Müslümanlarından faydalanılmıştır. (Muhtıra 5. Bölüm A Bendi)

Esirlerden bilgi alınırken bazen zorlamalara gidilebilirdi. Bu zorlamalar yeme ve içmenin azaltılması veya kısılması gibi tedbirlerdir. Şiddete ise en son başvurulurdu. (Muhtıra 5.Bölüm Z Bendi)

Sivillerin ve askerlerin sorgulamaları ayrı ayrı yapılırdı. Hatta subay ve erlerin sorgulanmasının ayrı ayrı yapılmasının faydalı olacağı muhtırada belirtilmektedir. (Muhtıra 5.Bölüm K Bendi) Esirlerin ilk sorgulamaları, cephede yapılırdı. Daha sonra detaylı sorgulaması daha sonra yapılırdı. Bununla her iki sorgulamada alınan bilgilerin farklılıkları ve benzerlikleri tespit edilirdi.

Detaylı sorgulamada esirlere, ilk önce künyesi ile ilgili sorular sorulurdu. Künyesiyle ilgili olarak ismi, anne baba ismi, dini, mezhebi, evli olup olmadığı, çocuklarının olup olmadığı, hangi dilleri bildiği, bölüğü, taburu, alayı ve rütbesi gibi sorular sorulurdu. (Muhtıra 4.Bölüm Madde 1)

İkinci olarak esarete nasıl düştüğü ile ilgili sorular sorulurdu. Bu sorular mülteci ise; iltica sebebi, iltica yeri, tutulmuş ise nerede ve nasıl tutulduğu, esirlikten memnun mu? İltica etmek isteyenler var mı? Niçin? gibi sorulardır. (Muhtıra 4.Bölüm Madde 2)

Diğer bir sorgulama konusu da esirin hangi alayda veya bölükte olduğu ile ilgilidir. Esirin bağlı bulunduğu alayın veya bölüğün bilgisi alınmaktadır. Bununla birlikte cephe planları, diğer cephelerin bilgisi, silah ve mühimmat depoları, tahkimat yerleri, haberleşme vasıtaları ve işaretleri, siperlerin olup olmadığı, taarruzla ilgili emirlerin ve hazırlıkların olup olmadığı, kimyevi maddelerin savaşta kullanılıp kullanılmadığı ve yerleri, askerlerin ve silahların kayıpları, ikmal depoları ve kaynakları, genel kuvvetlerin durumu ve kayıpları ... hakkında sorular sorulurdu. Yine savaşta kullanılan silahların cinsleri, askerlerin sıhhi durumları, bulaşıcı hastalıkların olup olmadığı, askerlere verilen iâşe miktarları, elbiseleri, maaşları, izin durumları, talim ve terbiyeleri, bölükteki iç hizmetleri, nakil vasıtaları, komutanlarının isimleri ve ülkelerindeki olan gelişmelerden haberi olup olmadığı hakkında bir takım sorular yöneltilirdi. (Muhtıra 4.Bölüm Madde 3'ten 27'ye kadar)

Yukarıdaki sıraladığımız sorular sorulduktan sonra elde edilen bilgiler, istihbarat subayı tarafından ilgili kıtalara ve Harbiye Nezareti'ne (Cumhuriyet döneminde Müdafaa-i milliye Vekaleti) bilgi verilirdi (Muhtıra 6.Bölüm) Esirlerin cephede ve detaylı sorgulamasından sonra bir üst kıta veya bir üst makam gerekli görürse sorgulayabilirdi. Sorgulama, genelde kolordu da son bulurdu. Sorgulama sonuçlarının özeti, üst makamlara bildirilirdi. (Muhtıra 7. Bölüm) Sorgulama bittikten sonra esirler, iadesine kadar kalacakları garnizonlara sevk edilirdi.

SONUÇ

Esirlik, kuvvetlinin zayıfa hükmetmesinden doğmuştur. İlkçağdan, 20. Yüzyılın başlarına kadar alınan esirler, fidyesi ödenmediği takdirde her toplumda köle haline getirilirdi. Esirlerin durumu, ilk defa 1864 Cenevre Sözleşmesiyle ele alınmıştır. Daha sonra esirliğin kuralları, 1906 Cenevre ve 1907 La Haye Sözleşmeleriyle tespit edilmiştir. 1929 ve 1949 yıllarında yapılan Cenevre Sözleşmeleriyle, bu günkü milletlerarası hukuki statüsünü kazanmıştır.

Esirin bu günkü statüsünü kazanmasında Kızılay ve Kızılhaç'ın etkisi büyüktür. Kızılay ve Kızılhaç'ın çalışmalarıyla Cenevre ve La Haye Sözleşmeleri imzalanmıştır. Esirlerin iadesi I. Dünya Savaşına kadar eski sisteme göre, fidye ve takas usulü ile yapılmıştır. Esirlerin durumu, düşman devletin inisiyatifine kalmıştır. I. Dünya Savaşı döneminde Kızılhaç'ın teşebbüsleriyle esirlerle yakından ilgilenilmiş ve esirlere birçok hizmet götürülebilmştir. Kızılay ve Kızılhaç'ın, I. Dünya Savaşı döneminde edindiği tecrübelerle Milli Mücadele döneminde esirlere daha da fazla hizmet götürülebilmştir.

Osmanlı Devletinde esirlerle, Harbiye Nezaretine bağlı Üsera Müfettişliği Komutanlığı ilgilenmiştir. Bunun yanında Osmanlı Ordusunun diğer bütün birimleri de esirlerle ilgilenmiştir. Milli Mücadele döneminde ise, esirlerle askeriye'nin bütün birimlerinin yanında başlangıçta Müdafaa-ı milliye Vekâleti Üsera Şubesi ilgilenmiştir. Daha sonra Batı Cephesine bağlı olarak kurulan Üsera Taburları Müfettişliği ve Üsera Taburları Komutanlığı ilgilenmiştir. Kızılay da esirlerle ilgili bir teşkilat kurmuştur.

Osmanlı Devleti ve Milli Mücadele döneminde alınan esirler için garnizonlar kurulmuştur. Bu garnizonlar, askeri teşkilata göre düzenlenmiştir. Garnizonların kuruluş amacı, esirlerin her türlü ihtiyaçlarının düzenli ve organize bir şekilde karşılanmasıdır. Garnizonlarda esirlerin işlemleri, esir komisyonlarınca yapılmakta olup, ordu kıtalarında tutulan bütün defterler gibi garnizonlarda da ayrı ayrı defterler tutulmuştur. Esirler, garnizonlara getirildiğinde kendileriyle ilgili her türlü kimlik bilgisi alınmakta ve numara verilmektedir. Bu arada esirler garnizonlara getirilmeden önce ve garnizonlarda sorgulamaları yapılmaktadır. Sorgulama bir devlet için çok önemlidir. Çünkü esirlerden alınacak bilgiler ile devlet, cephe planları ve düşman devlet hakkında bilgi edinmektedir.

Esirlerin sorgulanması savaşın sonucu açısından önemlidir. Esirlerin sorgulanması, her zaman olmuştur. Bunun ile ilgili 1929 ve 1949 Cenevre Sözleşmelerinde yeni bir takım hükümler getirilmiştir. Sözleşmelerde esirlerden bilgi alınırken baskı yapılmaması dikkati çekmektedir.

I. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde geçerliliğini sürdüren 1906 Cenevre ve 1907 La Haye Sözleşmelerinde sorgulamadan söz edilmemektedir. Bu dönemde esirlerin sorgulanmasıyla ilgili bir takım talimatların yayınlandığı görülmektedir. Bu talimatları, ecnebi askeri talimatlarından da faydalanarak Erkan-ı Harbiye Mektebi Müdürü Miralay Sedat Bey, 1922'de "Üsera ve Mülteci İsticvabatı Hakkında Muhtıra" adı altında yayınlamıştır. Bu muhtıra kitapçığının transkripsiyonu yukarıda verdik.

Kitapçıkta esir ve mültecilerin sorgulanmasında dikkat edilecek hususlar sıralanmıştır. Esirlerden bilgi alınabilmesi için kendilerine iyi davranılması gerekmektedir. İyi davranıldığında hem bilgi alınmasında kolaylık sağlanır, hem de ülkelerine geri döndüklerinde ülke lehine propaganda aracı olmaktadır. Esirlerin ve mültecilerin sorgulanması, genellikle istihbarat subayları tarafından yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Arşiv Kaynakları :

Düstur III. Tertip, C. 4, 12, 32, Ankara

İstihbarât Sorgulaması, Ankara, 1986

Kızılay'ın 1929 Senesine Ait Merkez-i umumi İcraat Raporu, İstanbul, 1930.

Osmanlı ve İngiliz Ordularına Mensub Hasta ve Mecruh Üsera-yı harbiyenin

Mübadelesine Dair Şerait, İstanbul, H.1334 (1917), Matbaa-ı Askeriye.

Üsera Hakkında Talimatname, İstanbul, H.1331 (1915), Matbaa-ı askeriye,

Süleymaniye.

T.C. Hilal-i ahmer Merkez-i umumisi Tarafından 1339 Hilal-i ahmer Meclis-i

Umumisine Takdim Edilen (1335-1338) Dört Senelik Devreye Ait Rapor,

İstanbul, H.1339

Üsera-yı harbiye İle Sivil Üseraya Dair İngiltere Hükümeti İle Hükümet-i Osmaniye

Beyninde Mün'akid İtilafname, İstanbul, H.1334 (1917), Matbaa-ı askeriye

Üsera Talimatnamesi, İzmir (Bornova), H.1339 (1923).

Kitaplar:

Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge), C.I,

Ankara, 1985

BİLMEN, Ömer Nasuhi, **Hukuk-ı İslamiye ve Istılah-ı Fıkhiye Kamusu**, C.III,

Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1968

EYİCE, Semavi, **IV.Romanos Diogenes**, Türk Tarih Kurumu yayını, Ankara, 1971

GENÇ, Reşat, **Karahanlı Devlet Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu yayını, Ankara, 1981

İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü, Ankara, 1971, s.482, Genelkurmay Yayını

KIRAN, Muzaffer, **Harp Esirleri**, Ayyıldız Matbası, Ankara, 1958

KÖYMEN, Mehmet Altay, **Alparslan ve Zamanı**, Türk Tarih kurumu Yayını, Ankara, 1983

MALAY, Hasan, **Çağlar Boyu Kölelik**, Gündoğan yayınları, Ankara, 1990.

ÖGEL, Bahattin, **Türklerde Devlet Anlayışı (13.yy. Sonlarına Kadar)**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1982

PAKALIN, Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.II, MEB Basımevi, Ankara, 2004

SEVİM, Ali, **Malazgirt Meydan Savaşı**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1971

Şemsettin Sami, **Kamus-ı Türki**, Remzi Kitabevi yayınları, İstanbul, 1949.

TEMEL, Ali Rıza, **Harp mi Sulh mu İslamda Dış Politika ve Diplomasi**, Seha Yayınevi, İstanbul,

ÜÇOK, Çoşkun-Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, Turhan Yayınları, Ankara, 2014.

Makale:

"Abid Maddesi", **İslam Ansiklopedisi**, C.I, İstanbul, 1980.

"Kölelik Maddesi", **Türk Ansiklopedisi**, C.22, Ankara, 1975

ÖNALP, Ertuğrul, "Cervantes'in Türkler Tarafından Esir Alınışı ve Esaretinin Eserlerine Yansıması", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi**, Sayı 3, Ankara, Ocak 1992

"Tutsak Maddesi", **Türk Ansiklopedisi**, C.32.

EKLER:

Ek: 1 Kitapçığın Orijinal Kopyası

حرب هویدیه مختلف جبهه‌لرده بلا اقطاع ایکی بقیه سه
دوام ایدن فرقه قوماندانلریم هتکامنده اسرا و ملتجه استجوابانه
دائر کورک مانوق مقاماتدن ویریلان اسره و تملها لکر . کورک فرقه چه
ایخاذا ایدیان اسولار ایله اخیراً انقشار ایدن آثار عسکریه
اجتییه دن اقتباس ایدیان بعضی ممبرمانی احتوا ایدن بو کوچک
کتاب استخبارات ضابطانی ایچون قانده لی بر رهبر اوله ییایر.
بو مختصریه اساس اولان نوظلری و وثائق . مدیریت
معاونی ارکان حربیه قده لی یوزباشیسی جلال و مدیریت باوری
یوزباشی ولی بکلر . ترتیب و تصانیف ایدرک رساله تک نشری
تأمین ایتملردور . کتدیلمرینه بیان تشکرات ایدرم .

ارکان حربیه مکتبه مدیری

میر آلائی

سعاد

اسرا و ملتجی استجواباتی مفندہ نظرہ

۱. مواد عمومیہ

اسرا و ملتجی استجواباتی ، حسن صورتہ اجرا و ادارہ ایدلہ کی تقدیرہ ، علی الاکثر دشمن عقیدہ ک نافع معلومات و سررشتہ ہر تاہین ایدہ پیلیہر ، بلخاصہ موضع محاورہ پانندہ ، اللہ ایدہ بن اسیر و ملتجیلرک رتبہ سی و سوہ سی نہ قدر آشاعی اولورسہ اولسون ہ لمرک کال دنتکہ و ترجیحاً وافی ارزرنندہ استجوابلرندن مهم نتائج اسحصال ایدہ پیلیہر .

صورت عمومیہدہ ، ملتجیلر فضلہ سوز سوبلامک و معلوماغرو شلفہ ، اسرا ایسہ آز سوبلامک و سوریلان سؤالرہ جواب ویرمکدن امتناعہ مبالدرار ، ذکا و قابلیت مساعدہ بعض اسیرلرک ایسہ خلاف حقیقت جوابلر ویرمعلری و امکاناری تدویش و تخریضہ چالشہلری واقعدہر .

بنام علیہ اسرا و ملتجی استجواباتی ، ہر حال ، اک ذکی ضابطلرک کال امتنا ایلہ اجرا و ادارہ ایلمہ سی و ہیج ہر زمان اسیرک ہالکمز بردفہ و علی العادہ استجوابی ایلہ اکتفا ایدہ سی لازمدر .

ماہر استخبارات ضابطلری اللہ ہر شیشی سوبلامک

اسپرېك آندردره اسپردن مالموب اولان مونخى واطرانلى
مەمۇرىيەت ئىشلىرىنى سەھىھە جەھەتتە ئىشەنچلىك سەجىدە
كۆك ئىشەنچلىرى و كۆك ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
خىس مەمۇرىيەت كۆزىن اسپرلىرى ھەم سىرلىك دىۋانى ئىشەنچلىرى
ھەم سىرلىك ئىشەنچلىرى سىرلىك ئىشەنچلىرى ھەم سىرلىك ئىشەنچلىرى
پىراقىدا ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى .

۲. اسپر و مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى بايلىقى

مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى

اسپر آلان كۆچۈك ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
كۆندۈرە ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى

[*] مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى
مەمۇرىيەت ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى ئىشەنچلىرى

مکتوبه ای که کج دیگری آمده ، ما دنیا پروریم و مریح
بر حاده بودند در . بودند باشیقه ، ممکن است حتمه عرب
افکار عمومی بنده ، سرگرد دیگری توان ایوب کیدن رجوق
پاکش ذهاب و اعتقاد است ، عرب انسانند مسامح و سرب
و پانانداره تشدید و تحریک ایدل بکنه و بالنبیحه ، اسپرک
عقب اسارتش ، هر آن سوه مامه و اولومه اشظار ایان بکنه
حرب عمومی انسانند تره عرب تصادف ایدلشدر .
پو سوئله هیجان اینده و شاشفین بر حاده پونان بر
انساندن هیچ بر زمان ، کافی و اطرائی معلومات آتی
ممکن اولاماز .

بنامه عالی بر اسیر و یا ملتبی اله ایدیلر ایدز بدایتده
ایک استجواب محنده کندیننه سره سیه بزوجه آتی معامه
ایتک لازمدر :

(آ) اسپرک اوزری ایجه آرانالی و پولونه حق رسمی ،
خسوسی ، مطبوع ، غیر مطبوع ، یازیلی ، یازیلر نهادر
کانه ، مکتوب ، غزیه ، کتاب و ستره و ارسه الیادری .
پوانادما اسپرک پارهسی ، ذی نیت اشپاسی ، نشان و مدالدری

(مثلا طاپور : الای قرارکامی و یا ترسد محاری) فده ،
اسیری در حال اودایه کوندر مکتله برابر استخبارت ضابطه
تلفظه معلومات و برملی و موسی الهم هال بودایه کورک اسپری
محاربه میدانی کوستره رک استجواب ایاهمیلدر .

ایسه ی وسائره کی شخصه طاند شپارک آلتیه سی هم حسب
الانسیه هم نه اسیردن ایز معومات آلتی ایچون کندینسه
سکونت و امنیت حسی الیا ایلمه سی بیوریشی طولایسیله جائز
هکله در . مع . فیه بیره ی اوراق نقدیه و بایک جاننده ایسه
اوزنده سرکجه و یا اجزا ایله یازلش بازیلر اولوب اولدینی
تدقیق ایتملی ، اشیای آره سنده سات و یا مدالیون قیاقلری
ایتمه . ایسه و سرپوش استارلری آلتیه ساتلی پرشی
پرانوب پولونمدنی آوانغلیدر . [اوراقک صورت تدقیق
ایچون ۳ . قسه سرجمت]

پ) اسیر ، محاربهک پر دورنده انه کچکش ایسه
کندیه درحال واری اورونده ، محاربهک اجرا و اداره سی
نظمه نظرندن ییلنیه سی لازم اولان شیلر صدور اولیدر .
(صتی ؛ بلوک ، طیرره ؛ آلا ی نوسه سی ؛ قطعه سنک و جوار
قوله لک وضعی ؛ استناد و احتیاطلرک پیاده طوره سی ؛ بومبا
طویلری ، خیره ماکنه لری ؛ ماکنه لی تفیکار ؛ علوما کنه لری
وسائرهک پرلی ؛ صوک محاربهک انشائی اتاسنده
آلدنری اسیر ؛ علی العموم مقصدلری ؛ بکی تهرتلرک ،
هیوملرک و یا مدافعهک متصور اولوب اولدینی . . . و الخ
کی مسته لا ییلنیه سی لازم کان خصوصیات .) اسیره
اراضی حقیقه معلومات و برملی ، دشمن مواصی و کندینسک
اسر آلدنری پر کوشملی و بوکا نظرأ کندینسندن معلومات
ایستلاه لیدر .

جواب تشکیل ایده بیهک موادك تدقی لازمدر . بولری
اولجه احضار ایلهین [۵ . قسم - ك] سؤال ورتنه ریک
مقیس بوش صحیفه لرنه قورشورقلایله اشارت ایتمه اسجواب
انسانده تا کید و تأییدی تسهیل ایدر .

بوندن سوکره دشمن مالکتی واردوی احوال وه ضمت
داخامسی ، دشمن مالکتده تحت دات ، سه قوت ، اسانی
جهدیه تک سلاح آنته جلی ، ده چولر و - ثر ، نقاط قدرندن
- اک هرتیز - طرری بیه اهله ایله مبهرك - تدقی یچک
لارمدر .

اجزا ایله یازی بارطین اولسی استانه قارش بوش
کاءدر آنته کو - تملی ویا بالکبیا تدقی اولوتلیدر .
بو اوراقک خاطر اولهرق ایله نولمسی تطهراً جائز
دکدر . همه حال اک ارقاق تطرطه ندر بر درجه مفرق
استخبارات صایطه کوندرمک لازمدر .

۴. اساسی استخبارات

اسرا اوزونده ظهور ایدن اوراقک تدقی ، شایان
دقت نقطه لرك واوراق ایله ایلك اقدام آرمسته - مکی آندرك
تئینتی و ممکنه آرمه ندمک محاورملردن بهن سرشته لر الله
ایله نیت متعاقب - بو مدت طرفنده استراحت ایله دوبا کتاب
فوت و سکوت ایلهین - اسیر و ملحقینک ویا اسیرل و ملحقیلر
آیری آیری مفصل استخباراته باشلاملیدر . وضعیت حریه

ودىن آتتىك نازىرى ماسايد اولدۇقچە بولسا چىرايلىك دە اېلىك
استىجوابلىق اخرا ايدىلىكى بىرىدە وياخود ھىچ اولازسە صورت
عمومىدە جەھىزى واپىرىك آندىھى مھلى كورن بر بىردە اجراسى
سەھىدەر .

بىرادە اولدىكى استىجوابلىق نىسانى اىكىل ايدىلدىكى سوكرە
صورت عمومىدە مواد آتتە صورتوللىدەر :

۱ - كىيىمى :

آ (اسمى ، پىرىتىك اسمى ، مھل ولادى ؟ ب) دىنى
ومىلىق ؟ [اسلام ، خرىستىيان ، مىرسوى (قتوللىك ، اورنودوقس ،
پروتىستان ، ج) مائىلى ، جوجىقلى وارى ، پىدى ،
والدەسى صالحى ، اقربىلىرى وارى ؟ د) اولجە شىئى نە
ايدى ؟ ھ) ھاكى لىئىرى يىلدىكى ، يىلدىكى دىكرلىئىرى
زەدە اوكرىدىكى ؟ و) بىلوك ، طاپور ، آلاى ، فرقه ،
قول اردىسى ؟ ز) رىپەسى ونەونت تىرىغ ايتىدىكى ، تىرىغلىك
طرز اجراسى ؟

۲ - صورت امارت :

آ (مىلجى ايسە سىب التىجاسى ؟ ب) مھل التىجاسى ،
بوعلى اتخاب ايتىندىكى سىب ؟ ج) طوطش ايسە زەدە ،
ناسل دردست ايدىلىكى ؟ د) اسىر اولدىقندىن ممتونمى ؟
ھ) التىجا ايتىك ايسەتىن وارى ، نىچون التىجا ايتىدورل ؟

۳ - قوت و نظام حرب :

آ) بلوكه ، طاورد ، الایده .. الخ قاج رابط
وار ؟ ب) بلوك افراد موجودی نهقدردر ؟ ج) هاکی
صف افرادنددر ؟ د) نهوتدندیری بلوكه بولونیور ؟
ه) افراد صورت عمومیده هاکی دن و ملاندنددر
ونهسبیدهدر ؟ و) بلوك ، طاوردی ، آلائی ، فرقهی
قول اردوسی نهوقت نشکلی ایندی ؟ اسکی تشکیلاندیمی بوفه
حسبالایجاب یکی تشکیل ایندیمی ؟ ز) کی ایسه صورت
تشکلی ؟ ح) یکی تشکیلات واری ؟ ط) طاوردده ،
آلاپرده ، فرقهارد ، م. شه ، بوپا طایی ، خیره طایی
نهقدر وارددر ؟ ی) خفیف م. شه بلوكارده قاج دانددر ؟
ك) آلاپرده ، فرقهارد استحكام نهقدردر ؟ ل) دها
بنقه تشکیلات وارمیددر ؟ م) موفقه ویرلش تشکیلات
وارمیددر ؟ (پروژکتور ... الخ)

۴ - مفرب اولدیفی قطعنك وضع الجیشی

و جوار فرقله مفنره معلومات :

آ) جهیده هاکی آلائی ، طاورد ، بلوك وارددر ؟
ب) اسنادده ، احتیاطده قاج طاقم ، قاج بلوك ،
قاج طاورد و آلائی وارددر ؟ ج) جهیه منطقلری صورت
عمومیده نهقدردر ؟ د) احتیاط و اسنادلر نهاردده بولونیور

بناء علیہ درجہ ترقیات حاصلدر؟ (ا) ماغندہ ، سولندہ
هانکی قطعہ وارددر ، (بلوکن اعتباراً ترقیہ کرد) و)
بلوک ، طاہور ، آلائی منطقہ لندہ ، قاہرہ ، م . ت . ، پومبا
طوبی ، خیرہ طوبی وارددر؟ (ز) بونلک موضع لری صورت
صوبہ پندہ هانکی غلطردہ در؟ (ح) قطعات ، قہر مہت
چپہدہ قابرہ طرز نیسیل حاصل اولور؟ (ط) چپہدن کری پہ
آلان بلوک ، طاہورہ آلائی ، فرقہ نہقدر استراحت ایدر؟

• - طربی مقصدہ معلومات :

- آلائی ، مرقدہ نہقدر طوبی وارددر ، نہجندہ در؟
(رصد محلی زمرددر؟ (ج) آغیر ط . بلر وارددر؟
(جیخانہ بی جولیدر؟ و ا پیادہ طوبی وسائر اوقی چاپدہ
طوبلر وارددہ؟ (ز) طیارہ ط . پی موجودیدر؟

۶ - حکیمات :

(آ) - پیری درجیدرہ تقویہ لیدر؟ (ب) اعمال محفوظہ
موجودی؟ (ج) دہلیز طرزندہ محفوظ عمل واری؟ (د)
نہدر درین ونہمالزمہ الہ پابلشدر؟ (ه) سپر متینم ؟
شموردن متاثر اولیوری؟ (و) افرادہ قارہ ، کرک
واری؟ (ز) اوزون سایی لازمہ ، کورک ، پالط . موجودی؟
(ح) قوم طور بائی ، قوملی مشع و سائرہ واری؟ (ط)
بلوپردہ تل اورکو مفراسلری واری؟ (ی) چپہدہ وچہ
کریستہ کی غلطردہ تل اورکوسی موجودی ، قاچ سرہ لیدر؟
یشیل سہری ۸ - ۲

ك) باؤكلارده نەقەر دەپنە طارزىندە محفوظ بولۇپ بارىدۇ ؟
(ا) بىك خىلدا دەپنە كرى خىلدا دەپنە ؟ م) سىرلەپ تار
ويانمور سوزى ايچون نەبايلىشىدۇ ؟ ن) ايچەك سوزى
ئامىل تىدارك ايدىر ؟ س) بىيادە ، مازقالى موجودى ؟
ع) قاچ خىل بارىدۇ ، آره سىرلى بولۇ ؟ ف) سىرل
نە سوزلە اشغال اولونور ، بلك داخىندە بولمى خىلدا نەقەر
نوشى ورتى ؟ م) بىك خىلدا نەقەر بولمى ورتى ؟

۷ — مىنابە :

آ) تىلدىن ، تىلدا ، كوكرىچىن بوستىسى ... الخ
بارى ؟ ب) باؤكلار ، طابورلە نەقەر تىلدا بولونورمى ؟
ج) طوبراق تىلى ، هلبوستا موجودى ؟ د) دىكلەمە
بوستىلى موجودى ؟ ه) دودوك ، چاك ... الخ اشارەت
موجودى ، بولمى نەقەر دىكلەمە ؟ و) نەقەر بولمى
اشارەت نەقەر دىكلەمە ؟ ز) طيارەلە نەقەر بولمى
ايچون نەكى اشارەت بارىدۇ ؟ ح) طيارەلە بولمى خىلدا
كوتىرك ايچون نە اشارەت قوللايدۇ ؟

۸ — لىقىم :

آ) سىرلەپ لىقىم موجودى ؟ ب) لىقىم لىقىم بولمى
كلى ، قاچ كلى ؟ ج) لىقىم بولمى باپاور ؟ د) لىقىم
نەقەر بولمى باپاور ؟ ه) نەقەر بولمى باپاور ؟
باپاور بولمى ؟

۹ - تعیبه مقاصدی و تعرضه امری :

آ) تعرض ایده جگرینه دائر براس واری ، برکاء اثر
برشی ایشیندشی ؟ ب) تعرض امری نوقت ویریلیر ،
برقاج کون اول تعرض ایده جکاری بیانوری ؟ ج) تعرض
ومدافعه تعلیلری باپورلری ؟ د) تعرض ومدافعهده سپرده
نهکی پرلده طوللو بولنیورلر ؟ ه) تقریه قطعائی و تقویه
بهاریلری واری ؟ و) باسقیئلره قارشى نهکی تدبیرلر قولانیلر ؟
ز) باسقیئلری ناصل باپارلر ؟ ح) سیلی هوالده وکجه لین
باسقیئلرمنری اخبار ایچون صورت عمومیده نهکی انارتلر
وار ، نهکی ترتیبات انخاذا ایدلندر ؟

۱۰ - تعیبه مقاصدی و اهلنده طرفزده برشی

امید ایدیلیرمی ؟

۱۱ - غار تعرضه و مدافعهسی :

آ) غار هیرمه دائر حاسرلق واری ؟ ب) شینهلر
ویاسمهیلر نخل ایدیلیرمی ؟ ج) زردن غار هجوی پایله جن ؟
د) بزدن غار هجوی بکابورلری ؟ ه) غاز ایچون ماسکه
وساژمدهن بنقه سپرل دروننده نهکی ترتیبات واردر ؟
و) غاز هجوی اولدیننی نه ایله قطعانه خبر ویرمکک ؟
ز) غاز ایچون نهانشکیللری واردر ؟ ح) غاز ماسککری
ناصل معاینه اولونور واصل تبدیل ایدیلیر ؟

۱۲ - تالیف ، علم طبری مباحثی و سایر ترقیات فنی :

(آ) موجودی و تعداد و آرد در ؟ (ب) توده قوللانچه جگره
(ج) یوالتز کریمه توده توده یوالتز ؟

۱۳ - ضایعات :

(آ) کجکیش ع با مکی ضایعاتی توده توده با یوالتز
توده ضایعات اولیور (ج) انک زیاده هانکی منطقه
ضایعات و بیور (د) هانکی سلاجردن دها زیاده شکایت
ایندیور (ه) بارملر توده کورتور بیور ؟ (و) بارملی
یوالتز و سارغی سارغی توده آرابه توده محطری و صبه
یوالتز و سارغی سارغی توده توده توده ؟ (ز) بارملی افراددن
تکرار جبهه کن اولیور ؟ (ح) کنسی کنسی یوالتز
توده و یوالتز و یوالتز ؟

۱۴ - اکمال و توده یوالتز :

(آ) بقیده اکمال افرادی کلمی ، انک سوک اکمال
توده کلمی و توده ؟ (ب) یوالتز افرادی هانکی صاف
امراددن ؟ (ج) اکمال توده کلمی ، کلمی و کلمی توده
توده و آرد ، اکمال افرادی اولیور توده یوالتز ؟
(د) توده توده توده توده یوالتز ؟ (ه) توده توده توده
توده اهمیت و توده یوالتز ؟ (و) توده توده توده
توده توده توده توده توده توده ؟ (ز)

ده بولده نه قور ضابط و اردر، احتیاط ضابطدها زیاده می؟
 ح) اکمال افرادی نه کی واسطه لاله سوق اولونور؟ ط)
 افراد دو مرتبند دومی به طابور لاهی، آلاپری،
 فرقه لاهی کلپور، قطعه نه توزیع و تقسیم نه صورتده
 اولپور؟

۱۶ — وقوعات ساره :

آ) هانکی جبهه لوده بولودن، هانکی مهاره لوده اشتراک
 ایندی؟ ب) یاره لندی، ویا اسیر اولدی می؟ ج) بشقه
 جبهه دن ککله، زردن ونه واسطه ایله وقاج کونده کلدی؟
 د) شندونر بولجینی قاج کون سوردی، زمره دن
 یکدی، آلاپیه، فرقه سیله کلپورده بیده آلائی و فرقه سی
 قاج کونده یکی جبهه ده طه پلانیدی؟ ه) بولرده زمره لوده
 اعانه ایلمدی، بولرد، لذیت چکبلدی می؟ ز) کنده می
 فرقه سندن بشقه قطعاتده نقل و سوق اولپور می ایدی؟
 ح) استاسیونلرده مهم اولدوق طوپ، تاق، طیاره ..
 الخ کوردی می؟ ط) واپورله ککشلرله داپورنده قاج کئی
 وقاج ضابط و اردی، نه واپوری ایدی؟ ی) بشقه واپور
 وار ایدیسه قاج دانه ایدی؟ ک) نقلابه واپورلنده
 قاج کئی وار ایدی؟ ل) الک بیوک قوماندان کیم ایدی
 وهانکی واپورده ایدی؟ م) نقلابه واپورلی سفاتی حریتک
 نحت حایه سنده می ایدی، هانکی سنپنلر؟ ن) هانکی
 لیاندن ارکاب اولندی، بشقه لیاندردن ده ارکاب اولپوری

ایدی ؟ س) دیگر ایچی ایدی ، دکزده اذیت چکیلدیمی ،
کچ لوند کاندی ؟ ع) واپورده صورت عمومیده نوردل
نورقپوردی ؟ ف) واپورده صورت اعانه وانتظام
نمونه ای ؟

۱۷ - سوغ وچینه :

آ) نهجس-سلاح و رده نساطوره ایچی ، سونکولیمی ؟
ب) نوزک اوزنده ، قور چینه وارد ، بو-چینه
زنده طاشیورر ؟ ج) یوکمه آریجه جیه واری ،
بوچینه زنده ؟ د) طپورده ، آلاپده ، زنده
چینه واری ؛ مقداری پیپوری ؟ ه) چینه ناسل
اکال ایدرلر ؟ و) مقنولرک ، مجروحلرک چینه و-سلاچی
ناملور ، ز) ال یومیسی هر نقرده موجودی ، قاچرداه ؟
ح) تنک یومیسی ؟ ط) سوز طیانکسی ؟ ی) مشک ،
پوما چینه لکری-پرار دروننده واری ؟ ک) دهه کر برده
زنده چینه لکری وارد ، ل) افرادده چلیک منفرد
واری ؟

۱۸ - امراض صمیه :

آ) ساری خسته لقی واری ، هانکی خسته لقی ، تلقات
چوقی . ب) دیگر خسته لقردن اک زیاده هانکی خسته لقی
وارد ، ج) اولان ، تپدیه وایه کیندن اولپوری ،
نمونه کیدور ، د) نه کی آشیلر بیلدی . ه) افرادده

تعارض اینک حال موجودی و بالاندن خسته اولی ایچون
نه ی واسطه صاجت ایدیورلر و تعارض اینکینه سبب
نهدر . ز (طایورلرده رهور وادی و قاج پتانی ، پتافلر
موجودی و رهور زدهدر . ح) بلوکلرده قاج صبه نغری
و نکره وارد . ط (سولوقلردن دونان (صیقللردن
بیان) واری . ی) دونالره یاردیم محاری موجودی .
ز (دوایه قارشی نهکی تزییات وارد ؟

۱۹ - اعلا : :

آ (تونده قاج دنله بیك وریلیور و نه بیکاری .
ب) آتیه آکک مقداری . ج) چای ، قهوه وریلیوری .
د) منتهه قاج دنله خصوی بیك وریلیور (طموزانی ،
طازکی) . ه) توتون ، شراب ، روم ... الخ وریلیوری .
و) افرادک اوزرنده نهکی بیک ارزاق وارد و قاج کونلکدر .
ز) ارزاق و تیبنتانی زومدن آلیورلر ، زومه بیکاری
پشیریورلر . ح) نوقت ، زومه و نامل توزیع ایدیورلر .
ط (صوبی زومدن تدارک ایدیورلر ، نامل و نه وقت .
ی) صوبی و بیکی مجتمعا و معین زمانلرده می آلیورلر .
ک) افراد بیك و ایچیکدن منونمی . ل) اک زباده هانکی
بیکی سویورلر . م) اک زباده هانکی بیکن وریورلر .
ن) بیکار اولجه دها ایچی ایدی . س) فنا بیکلردن

شکایت تبدیلی ، شکایتی دکندیمی . ع (ممکن
داخدا من هدی اوله رقی بیه جگنه دائر رش کلپوری ؟

۲۰ - معانی :

آ) ایقن قانی ، نابغه ، اله ، قابوط ، چاشیر .
الح نه وقت ورتیلر . ب) بوتلرک مدتی نه تدرور .
ج) موجودی جوقی . د) ایسه سزایکمن شکایت
ایدلیوری ؟

۲۱ - معانی :

آ) نه قدر معاش و نه پاور . ب) منتظاً و نه پاورمی .
ج) بوبازمه کلمی . د) جام و چاشیر ایچون نه پاورلر ؟

۲۲ - معانی :

آ) اذل و ریوراری و نه نسیمه . ب) بر نغمه .
برضا بطله سه ده نه قدر اذن و اردور . ج) شیبیدی بلوکلریدن
قاج ضابط و نظر اذیلیدر . د) اذنی کیمن افراد وقتنده .
عودت ایدیلیوری ، عودت ایتمه بن جوقی ، بوتلرک
نه معامله پاییلر . ه) اذمن کلر لظه لرینه التماقلرندن
منومنی ، و کندی کندی ، نه وقت ، نه کوردی ،
پنه نه وقت اذنی کیم جکدر . ز) مملکت داخنده نه کی
شیلر دوبدی ، اوچوزاق واری . ح) مکثوب و سائر
ایین واقربانندن کلپوری ، پاره سی واری ؟

۲۳ - تعلیم و تربیه :

آ) پلوزده ، دایره لرده ، کی تعلیم یارور ۰۰
ب) کونده قاج ساعت آدیم بایبور ۰۰ -) پورده
تلم کوردلری ، مقرر مدت ده بوده تعلیم کوردیلر ۰۰ د)
صوگ آیلری نلری ۰۰ ه) نایلر آراسده صوگ
کرتلده خسوهی تعلیم یابدی ۰۰ و) نایلری تفتیش
ایدی ۰۰ ر) انداخت نایلری یابدی ، هر نظر
قاج سرمی انداخت ایدو ۰۰ ح) هر اندخلری یابدی
نه کی اندخلر ایدی ۰۰ ما) ال به میا آیلری یابدی
هر نظر قاج بویا ایدی ۰۰ ی) جهده انداخت تعلیمی
بایبوری ۰۰ ک) طاور ، الای ، مرتد ، قول ، اردو
داخلنده ، کی تعلیمکاهلر واردر ۰۰ ل) بو تعلیمکاهلر
قاجر نفر کیدیور ، تعلیمکاهده نه قدر مدت قالیور ،
توقندبری و تعلیمکاهلر نظر کیدیور ۰۰ م) کندیسو هانکی
تعلیمکاهه کیتدی ، نه نایلری کوردی ۰۰ ن) دیگر
تعلیمکاهلر حقده ، معلومان واری ؟

۲۴ - فرمات و اقلیه :

آ) نوبت خدمتی صورت جریانی ۰۰ ب) - لاح
تطیری ۰۰ ج) نوبت تبدیلی زمانلری ۰۰ ه) باوگده ،
یشیل ساری ۸ - ۳

طاہورده نوبى ضابطى وارى ۰۰ (و) سپارده ضابط .
كويچوك ضابط دوربى موجودى ۰۰ (ز) كشف قوللى
نوقت چىقارباير ، نولره قدر كوندرباير ۰۰ (ح) كشف
نقارلى خصوصى تعليم و تربيه ايدىليپورى ، بو مفسدله آرى
بوشكىلات وارى ۰۰ (م) افراد خدمات داخلىدن
مىنمى ؟

۲۵ - نقلاب قوللى ر وسائل نقلاب :

(ا) طاہورك نه قدر حرانى وار ، حيوانات ايمى ۰۰
(ب) بو حيوانات بوى نوظينه كورور ۰۰ (ج) آراپ وارى ۰۰
(د) يك حيواناتى موجودى ، كىلره مخصوصدر ۰۰
(ه) نقلاب قوللى موجودى ، نولره در ۰۰ (و) حيوانات
كچ كوندوز مېن بر محله مى بولونپور ؟

۲۶ - قوماندرنك اسملى :

(آ) باوك ضابطى ، بلوك قوماندانى ، طاہور ، آلاى ،
فرقه ۰۰ الخ قوماندانلىرىك اسملى ندر ۰۰ (ب) جوار
نظامات قوماندانلىرى ۰۰ (ج) جسور ضابطلىرى كىلردر ۰۰
(د) اك زياده هانكى ضابطى سورلر ، اك زياده كىمى
سومزار ؟

۲۷ - شایعات و مسموعات :

(آ) مملکت داخده اخلال وارمی ۰۰ (ب) صلح
ایدته نیورمی ۰۰ (ج) غزته لرده تار وارمش ۰۰ (د)
شیداق اوله جقمی ، زه لرده ۰۰ (ه) افراد آراسنده
تکمی سوزار اولپور ۰۰ (و) یاننده مجوس اولانلر وارمی ،
نه دن مجوس اولدیلر ۰۰ (ز) فرارلر اولیورمی ، سبی ندر ،
فرار چوقیدر ، سلاحه می فرار ایدیورلر ۰۰ (ح) دیوان
حر بلر وارمی ، آلایلرده وارمی ۰۰ (ط) اعدام
اولونلر وارمی ، نیچون اعدام اولندی ، اعدام جزالری
افرادده تکمی تاثیرلر بر اقدی ؟

۵ . طوغرر معارفات استحصالی تأمین ایچوره
و علی العموم استجواباتده نظر وقتده آندجهن فخرصات
(آ) اسپرلک کندی آزالیده کی محاوره به اطلاع حصول
بونلرک استجوابی ایله الیه ایدیلرک نتیجه لردن دها مهم نتایج
تمین ایدیه یایر ، هیچ اولمازسه ، بو واسطه ایله ، ا پرلک
اک زیاده نلری صافلامق ایسته دکاری ایشیلر و استجوابات
بوکا کوره اداره اولتور .

بونک ایچون اک ایی پاره اسپرلک استراحت ایدیه دکاری
محلرده بونلرک کورمه به کی پرلده ط پراق تلفون طرزنده

قوتلی تلنون ماکنه لری بولوندرمندر . الهه بویه مالزیه
موجود مکله اسپرک لاتی کندی لسان مادرزادی کی
قوشایلین بعض ذواتی اسپر قیافته صوفورق آره لرنده
بولوندرمندر . (حرب عمومیده قفقاس جبهه سنده ، روس
مسلمانلرنیدن اولوب اولجه نملکتیزه النجا ایتمش واردومنده
یشش اولان بر ضابطک بو صورتله استخدای این قیجه لر
تأمین ایتمدر . یونانلره محاربه ده کرد ویا یانیه اهالیسندن
بیش ابطاز ویا عقلی افرادک عینی مقصدله استخدای میکندر)
بالطبع بو وظایفه قوالایه حق ذواته اکسا ایدیله بک
الیه تک هم سزده کی دشمن قطعاتی الیه سنک عینی اولی ،
... ی له نامله اسپر امامای ایدله ، کندیله هیچ ترکیه
قوشولامی ، آره ... نظر دفتی باب ایثیه بک قدر سیر -
یا استجوب چانه بولوب ایشتیکلری خبر ویرمه سنه امکان
یرالامی کی تدبیرک الخدی انمدر .

ب (استخبارات ضاعلی هم اسپره سؤال صورتی هم
جوابلری بارمه مشغول اولمایدور . استخبارات ضاعلی تون
ذکا و دفاعی ... بره توجه ایدرک ولسک احوال روجه
روضیه منویسنی نادیا کوز اوکنده بولوندرمندر استجوابی
ادره الهه ایسر . اسپرک جوابلری باشقه بریسی طرفندز سریمآ
نوط ایدلایدور .

ج) سۆالەر سىزگە سورولالمىدىر. قارىشىق واسىرىك
تەپىلات واحتماسا، موافق بىر سورۇدە سورولمىدىر. جوابىز
قالان سۆالەر ايجون بىدايتىدە اصرار ايدىلەمىلى. عىنى سۆالەر
با آخىرە باشە سۆالەر آرمىسىندە. قىسدا تىكرار ايدىلدىكى
حس ايتىدىرمەك نىرطىبىلە. و باشقى شىكلردە تىكرار
ايدىلىدىر.

ھىچ بىر سۆالە اھمىت دىرر كورونمە. وھر جواب
بىدايتىدە كى قىد ايدىلىدىر. ھى الا كىت بىر سۆالە «اوت»
ويا «خاير!» جوابى آلتىدا دەماز اھمىتىدىر. مع مانىفە تەفصىلى
مطنوب سۆالردە اولايىلىر. بو خالدا عىنى سۆالى بالآخىرە
پروچە بالا باشقى بىر شىكلدە تىكرار ايتىك مەرجىدىر.

د) اسىرىك ساقلام. وپا تىخرىف ايتىك ايتىدە بىكى نىقەز
اشار. ايدىلى. ھى درلو تىسادلرە فوق المادە اھمىت وپىرالى
و بو تىسادلر وقت وقت اورتىچە آتيلار ق اسىرىك شاشىمەسى
و مەنوياننىك سارسلا ھى تەمىن اولوتىلدىر. ايتىك افادە ايتى
ايتىنھى افادە آرمىسىندەكى تىسادلردىن عىنى سورۇدا استفادە
ايدىلدىلە بىكى كى كىندى آزالىدىكى محاورەلە الە ايدىلە بىكى
مەلوماندە [• • قىم آ] بو غەموسىدە استفادە ايتىك
لازمىدىر.

ھ) سىز ذكى وچوق شى كورمىش ايدى بە ياكىز بىر
دەفە استىجواب يە پىتون سۆالرى بىردىن سورۇمقلا اكنىفا

ایماید . بولر بر قاچ دغه استحواب ایدار و هر مده
بر اواز جلدده صور؛ ن سؤلرک بر قسید یکی-ؤالره
قاریشدیریلارق آکرار اولونماید .

(و) استجوابک اداره نده اسپرک جنسیه ، ملیت ،
موقع و تربیه اجتماعیه ، صنعت و عقیده سیاسی نى نظر دغه
آلتی موب قلمدر .

(ز) ایره رفیق ملائمتله مامله یتمک لازمدر . بعض
مملکتلر اردو نده کله شکافی آلان - جوالر ممنوع
اولسه رهنماً رالا کتر بو صورتله استجوابلرک دها زیاده
نمر بخش اولدیهی حرب صومده اردو منده تجربه ایدلشدن .

(ا . ب) به دقت ا . . سیرلی ابار و تهید اک
سوک مهاجرت ایدیله چک واسطه در . بعض ار ولده اسپرک
یه چکارینی تنقیس سوریله جاری توصیه ایدلکنده ايسه ده
یز ، ا شخبارات ا بطلرینک ذکسی بوکی ذیر مشروع و باقیم
منوع وسائله مهاجرتدن کنده نی . مستغنی قیلا بیاچر
قاعتمه یز .

(ح) سیرلدن بائز کوردکارینی و ایدالریو صورده
اکتفا ایماید . اسپرک مسوعات و حساباتی ییلکده چک
لازمدر . آنجق اتای ا نجا ایدمه فعلیات ، شهودات ،
مسوعات و حسابک تغیرته دغه لازمدر .

ض) اسپرئیک آقا ویرا سنی تمبیل ایچون کنه یارینه
خریطه‌لر (ممکنسه قیازتمه ریطه) ایله ملوک ایتمه لیدر.
بیله کویستردک استجوابده بیله کویزیده بن اسملر و کریلر
ایچون عیب اصول قانده لیدر.

ی) متعدد اسپرل فده آله ایدلش اسه، ضاهه
وقتدن اجتناب ایچون، بونلرک ب آرده استجوابی جائز
اولا بیلیر. مع مانیه بونلرک ایچنده شاپان اهیت اول نلریک
(مثلا ضابطلر، کوچک ضابطلر) و سنوف مختلفه به سوب
بولنالریک آیرلسی و آیری آیری استجواب لازمدر. منفرداً
استجواب نتیجه سنده یئدیاریش ناقص اقلده لره راسه کلینیرسه
اوزمان بر اسپرک، واجه سنده دکریش تکرار استجواب
ایده رک اولجه، بزدیکی جوابلری تکرار ایشدیرک و بونی
متماب برنجی اسپره ایکنیشی اسپرک اقلده سی حقنده کن مطالعه سی
صورمق موجب قانده در.

ک) استخبارات ضابطلری هیچ ز ن بالکنز منقرینه
کان سؤالری صورمقله اکتفا ایتمه لیدرلر. اقلنده بیله حال
بر خطرله بولونمسی و حاضر لاقش بر دماغ ایله استجواب
باشلامای لازمدر. بو کتب موسی الیم ایچون صورت
عمومیده بر خطرله اولقی اوزره وجوده کتیرلشده. مع مانیه
هر وضعتده باشقه سؤالر علاوه سی ویا بر اسم سؤالردن
صرف نظر ایدلسی ایجاب ایده بیلیر.

تضاد قنبرج وخصیصی ایجاب ایدن مود . وجه بالا
آریجه یزالی و حاضر لایقیدر .

سؤالرک اولجه . طرفی بوش کاهدرله یزالی . متضادله
تکدیج ایدلی موجب قاندر . بوضوونله حاکم لایمان سؤال
ورقه لنده تضادری . خصیصی ایجاب ایدن موادی شایان
دقت نمود و ساقی قید ایتمک اوزره بر عمل کلام من بر ایلام املید .

۶ . نتایجک عمل قراراته نیلیفی

اسرا استجواباتی ، هجج بر زمان . بالکنز استخبارات
ض : لریش و موسی الیهک منسوب اول قلمی قرار کاهلری علاقه ار
ایتمز : استجوابات نتایجله قطعات . مدقه علاقه اردر .
بنام آیه استخبارات ض بطاقی . رک بک و کرک اسلی
اسج امان نتیجه لنده اله ایدیل معلومات ن هره مهیه مائد
وقائدمی اولایله چک قسمی دلس . طوغریدن طوغری به
اوقطه به یلدیرمکه بحر ردل

موسی الیهم استجوابی اکیال و علاقه . ار قطعاته معلومات
اعطا اله آن سوکره نتیجه استجواباتی منسوب اولدیلی
قوماندانه و سافوق مقامده استخبارات ضابطنه بیله بردرل .
اوراق . صور سوره اله لدفتر و آلا بقری خبر لاله مقایسه
یتک اوزره حفظ ایدرل .

۷. استجوابانك ترميماً اكمال

استجوابات حقده بوجه بالا ذكر ابدیان اساسات
بر آلاى (یا فرقه) داخلنده اسیرك صورت استجوابی
کو-تر .

فقط استجواب هیچ زمان بواکله یتیز .
بواشله بایلدندن سوکره اسرا خلاصه استجوابات
ایله برابر سلسله مراتبه رحانه مانفوق مقاماته کوندربیلیر .
فوق مقاماتده ایجاب ایدن-ؤالری صوره رق استجوابانی
آکال ایلر .

استجواب صورت محومیهده قول اردوده ختام بولور .
تدرأ اردودهده دوام ایده-یلیر .
دها بیوک مقامات همچون استخبارات نتایجنهک مطالعه سی
کفایت ایلر .

Ek: 2. I. Dünya Savaşı Türk Esirlerinin Resimleri

Türk Esirlerinin Nakli 1915

Türk Esirleri Kars Aleksandır Caddesi Ocak 1915

Kars Askeri Hastanesinde Türk Esirleri 1915

Sarıkamış Cephesinde Türk Esirleri 1916

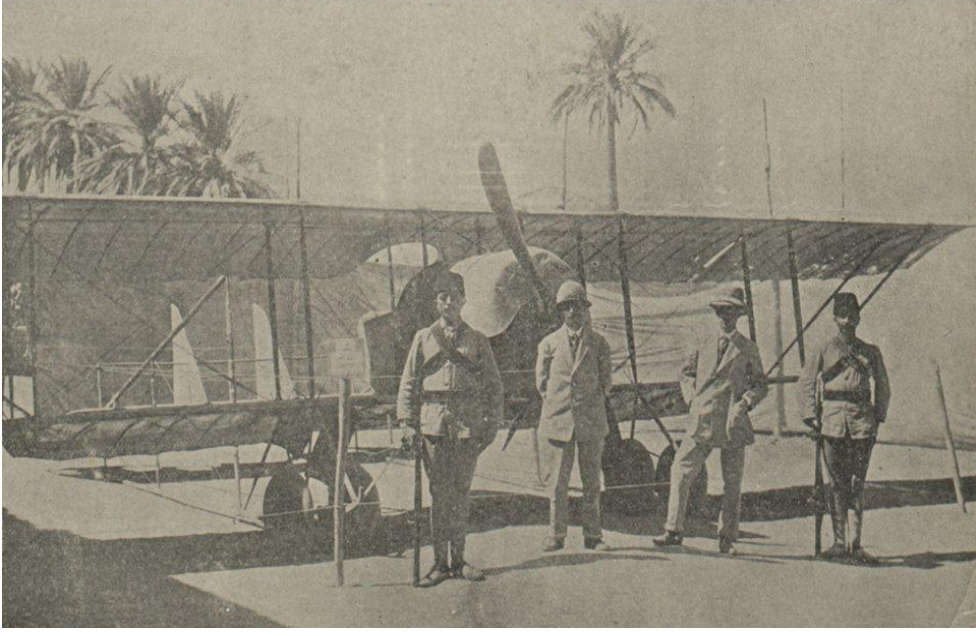

Trenle nakledilen Türk esirleri

I.Dünya Savaşı Doğu Cephesindeki Türk Mülteciler

İngiliz Esirleri

İngiliz ve Fransız esirleri toplu halde

İngiliz Denizaltı'sı esir mürettebatı

